

העותרת :

האגודה לזכויות האזרח בישראל
ע"י ב"כ עוה"ד לילה מרגלית ו/או דן יקיר
ו/או דנה אלכסנדר ו/או אבנר פינצ'וק
ו/או מיכל פינצ'וק ו/או באנה שגרי-בדארנה
ו/או שרון אברהם-ויס ו/או עאוני בנא ו/או
לימור יהודה ו/או סוניה בולוס ו/או עאזם
בשארה ו/או עודד פלר

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
ת"ד 34510, ירושלים 91000
טל': 02-6521218; פקס: 02-6521219

- נ ג ד -

המשיבים :

1. משרד החינוך, התרבות והספורט
רח' שבטי ישראל 34, ירושלים

2. עיריית ירושלים
ככר ספרא, ירושלים

3. בית יעקב - דרכי רחל ("הסמינר החדיש")
רח' גבעת שאול 40, ת"ד 647, ירושלים

4. מכון בית יעקב למורות ("הסמינר הישן")
ככר לוין, ת"ד 511, ירושלים

5. מרכז בית יעקב למורות ("הסמינר החדש")
רח' מלכי ישראל 57, ירושלים

עתירה מינהלית

מוגשת בזה עתירה נגד המשיבים, לפיה מתבקש בית המשפט הנכבד להורות:

1. למשיב 1: מדוע לא יפעיל את סמכויותיו על-פי כל דין, כדי לקיים פיקוח על אמצעי המיון ושיטת הקבלה של המשיבים 3-5, סמינרים השייכים לרשת "בית יעקב" בירושלים, על מנת להבטיח ביעורה של כל אפליה עדתית, ובכלל זה מדוע לא:

א. ידרוש את כל המידע לשם קיום פיקוח אפקטיבי על נהלי הרישום ואופן ביצועו בהתאם לאמור בתקנה 5(א) לתקנות חינוך מלכתי (מוסדות מוכרים), התשי"ג-1953.

ב. ישקול פסילת מנהלי בתי ספר, הנותנים יד למדיניות האפליה, בהתאם לסמכותו לפי תקנה 7(ב)(2) לתקנות חינוך מלכתי (מוסדות מוכרים), התשי"ג-1953.

ג. יתנה את התמיכה הכספית במוסדות, הניתנת על-פי תקנה 9 לתקנות חינוך מלכתי (מוסדות מוכרים), התשי"ג-1953, או על פי כל דין אחר, בקיום הוראות החוק בדבר איסור אפליה.

ד. יפעל בהתאם לאמור בסעיף 28 לחוק הפיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969, וייתן הוראות לבעל רישיון לפתיחת בית ספר, על מנת להבטיח כי החינוך הניתן בבית הספר יושתת על עקרונות חוק החינוך הממלכתי, התשי"ג-1953.

ה. יפעל בהתאם לאמור בסעיף 30 לחוק הפיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969, ידרוש מידע ויבדוק האם מקוימות הוראות חוק הפיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969.

ו. ישקול סגירה של בית ספר מפלה, כאמור בסעיף 5 לחוק זכויות התלמיד, התש"ס-2000, ובהתאם לאמור בסעיף 32(א1) לחוק הפיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969.

2. למשיבה 2: מדוע לא תפעיל את סמכויותיה על פי כל דין, ובכלל זה את סמכויותיה על פי תקנות לימוד חובה וחינוך ממלכתי (רישום), התשי"ט-1959, כדי לקיים פיקוח על הסדרי הרישום, הנהוגים במשיבים 3-5, לשם מניעתה של אפליה עדתית, וכן מדוע לא תתנה את התמיכה, הניתנת על ידה למוסדות אלה, בקיום הוראות החוק בדבר איסור אפליה.

פתח דבר

עתירה זו עניינה פגיעה חמורה בזכויות יסוד של מאות תלמידות, כתוצאה מאפליה עדתית קשה בשלושה סמינרים לבנות, השייכים לרשת "בית יעקב" בירושלים – מוסדות חינוך מוכרים שאינם רשמיים. משרד החינוך ועיריית ירושלים מתנערים מחובתם החוקית לפעול לביעור התופעה הפסולה ומאחריותם לפקח, כי מתקיימים הסדרי רישום וקבלה שוויוניים.

כפי שיפורט להלן, קיימת מכסה פסולה של 30% לקבלת תלמידות ממוצא מזרחי לסמינרים אלו. אולם, תחת לעשות שימוש בסמכויות הרחבות, הניתנות להם לטיפול בתופעה, בוחרים משרד החינוך ועיריית ירושלים לעצום את עיניהם ובכך לשדר הסכמה שבשתיקה לפגיעה חמורה בזכויותיהן – ובכבודן – של מאות תלמידות.

הצדדים לעתירה

1. העותרת, האגודה לזכויות האזרח בישראל, הינה עמותה, העוסקת בקידום זכויות האדם בישראל ובשטחים הכבושים, ובכלל זה היא פועלת לביעור תופעות של אפליה אתנית וגזענית.
2. המשיב 1, משרד החינוך, התרבות והספורט, הנו המשרד האחראי על פיקוח על מוסדות חינוך מוכרים, שאינם רשמיים.
3. המשיבה 2, עיריית ירושלים, אחראית על החינוך החרדי בעיר ירושלים ובתחומה נמצאת חלק מרשת בתי הספר "בית יעקב".
4. המשיבים 3-5 הינם הסמינרים הותיקים והיוקרתיים ביותר של רשת "בית יעקב" בירושלים, המשמשים את בנות המגזר החרדי בחינוך העל-יסודי.

התשתית העובדתית

5. המשיבים 3-5 הינם מוסדות חינוך, הנהנים מתקציבי ציבור, בהם מתחנכות תלמידות חרדיות החל משנת הלימודים התשיעית, לאחר שסיימו 8 שנות לימוד בבתי ספר יסודיים של המגזר החרדי. כסמינרים הוותיקים ביותר, נהנים הם מיוקרה מיוחדת, והקבלה אליהם איננה אוטומטית; לאחר סיום בית הספר היסודי, על התלמידות לנסות ולהתקבל למספר מוגבל של מקומות, והתחרות היא קשה.
6. מנגנון הקבלה לסמינרים הוא מנגנון סבוך ונעדר כל שקיפות, שכללים של מינהל תקין הם ממנו והלאה. הקבלה אינה נשענת על קריטריונים אובייקטיביים וענייניים גרידא, ומשמשות בה בערבוביה נתונים בדבר ההישגים הלימודיים של התלמידות, קשרים משפחתיים, עדה דתית, ארץ מוצא ומידת ההצלחה של משפחות הבנות ומחנכותיהן מבית הספר היסודי להפעיל רשתות של שתדלנות.
7. חמור מכל, כפי שעולה מהעדויות והנתונים המובאים להלן, קיימת בסמינרים מדיניות רבת שנים של אפליה קשה ופוגענית על רקע עדתי, בדמות "מכסה" של 30% לתלמידות ממוצא מזרחי.
8. במהלך השנים האחרונות קיבלה העותרת תלונות ומידע בנוגע לתופעה, מאנשים המשתייכים למגזר החרדי בירושלים, המייצגים את קול המחאה על קיומה של תופעת המכסות העדתיות – מזרחים כאשכנזים. המתלוננים מוחים על מחדלם המתמשך של המשיבים בהפעלת

סמכויות, המצויות בידיהם על פי החוק, שמשמעותו מתן הכשר שבשתיקה לאפליה הקשה. יודגש, כי נכונותם של אנשים לחשוף את התופעה בפני גורמים, שאינם שייכים לקהילה החרדית, אינה עניין של מה בכך. זאת, לאור ההשלכות החברתיות השליליות הצפויות לכך, ובייחוד חששותיהם של ההורים והתלמידות, אשר עדיין הינם תלויים באותם מנהלים ומוסדות חינוך, המנהיגים את מדיניות האפליה. כפי שהגדיר זאת "יאיר" (שם בדוי), אשר פנה למנכ"ל המשיב 1 בנושא בעילום שם ושלה העתק פנייתו לעותרת, "המצב עדין, וכל מי שיחשוף עצמו וילחם בגלוי, יפגע הן במשפחתו וילדיו והן בעצמו...".

העתק המכתב מצ"ב ומסומן ע/1.

9. בנסיבות אלו, ובשל המחיר החברתי הקשה מנשוא שחשיפה פומבית עלולה לגרום למתלוננים, כמעט כל הגורמים שהעבירו לעותרת מידע בנושא ביקשו להישאר בעילום שם. משום כך, ומשום הרתיעה העמוקה, הקיימת בציבור החרדי מפני פניה לגורמים חיצוניים, עתירה זו מוגשת בשם האגודה לזכויות האזרח בישראל. אולם, אין לטעות ולחשוב, כי מדובר בהתערבות פנים-תרבותית פסולה בתוך אוכלוסיה חרדית בעלת מאפיינים ייחודיים; המשך מדיניות האפליה פוגעת קשות במאות משפחות חרדיות מזרחיות, המעונינות להכניס את בנותיהן לבתי ספר של בית יעקב. כמו כן חותרת מדיניות המכסות תחת ערכי היסוד של החברה כולה.

10. תלונות בדבר מדיניות האפליה הגיעו גם לידיעת המשיבים, כפי שיפורט להלן, אולם אלו בחרו להתעלם מחובתם ולא לבדוק את התלונות באופן אמיתי ויסודי. הסמכויות, שניתנו למשיבים על מנת לפקח על זרמי חינוך עצמאיים, נועדו להבטיח שמירה על עקרונות בסיסיים גם במוסדות חינוך, שאינם רשמיים, ולהבטיח זכותו של כל ילד וילדה בישראל לחינוך, המכיר בכבודו כאדם. התנערות המשיבים מחובתם החוקית לפקח על תנאי הרישום והקבלה של בתי ספר מוכרים שאינם רשמיים מהווה הפרה של חובה שלטונית, ולוקה בהפליה ובחוסר סבירות. התלונות, שהגיעו לידי המשיבים, מעלות חשש כבד לקיומה של אפליה פסולה, ומשום כך מוטלת חובה על המשיבים לברר התלונות ולפעול לביעור האפליה.

11. יצויין כי תלונות באשר לאפליה עדתית הגיעו לאחרונה גם למשרד המשפטים, אשר התחייב, כאמור בכתבה שפורסמה בעיתון ידיעות אחרונות ביום 16.10.2005 "לשים סוף לאפליה על רקע עדתי שנהוגה במוסדות החינוך החרדיים". בכתבה מצויין, כי במשרד המשפטים החליטו להיכנס לעובי הקורה, לבדוק את הטענות ואף הבטיחו לעצור את התקציבים הממשלתיים למוסדות אלו עד שתתוקן האפליה.

העתק הכתבה מיום 16.10.2005 מצ"ב ומסומן ע/2.

שיטת המכסות המפלות

12. כאמור במכתבו של "יאיר" (ע/1 הנ"ל), מכתב המתאר באופן רחב ביותר את השרירותיות הקשה של תהליך הקבלה לסמינרים ואת עגמת הנפש וההשפלה שעוברות הבנות שנידחות, "כל הסמינרים מקבלים בנות ספרדיות במכסה של 30% בלבד. מכסה זו נשמרת בקנאות על מנת שחס וחלילה לא יהפוך הסמינר האשכנזי בעל ה"ייחוס הגבוה" לסמינר ספרדי.... מיותר לציין את הרגשת הבזיון וההשפלה שעוברת בת ספרדיה שכן תמיד יתיחסו אליה כסוג ב' וכל חטאה הינה שורשיה". בהמשך מתאר "יאיר" כיצד אם, שהתקשרה לאחד הסמינרים לברר מתי מתחיל הרישום, נשאלה לשם משפחתה. כאשר השיבה, כי שמם אזולאי (השם ככל הנראה שונה במכתב על מנת להגן על המתלוננים, אולם היה מדובר בשם ספרדי מובהק אחר), נענתה 'לא, אתם לא מתאימים לסמינר שלנו'. בנוסף הוא מביא דוגמא למקרה, בו מנהל סמינר "התוודה" בפני הורה, כי מכסת הספרדים שלו מלאה, והרישום פתוח רק לאשכנזים.

13. הסבר מפורט על שיטת המכסות העדתיות בסמינרים החרדים לבנות ניתן על ידי מר בנימין כהן, מנהל האגף לחינוך חרדי בעיריית ירושלים, בפגישה מיום 27.5.03 עם עו"ד נטע עמר, אשר עבדה אותה עת אצל העותרת. בפגישה נכחו גם גב' אראלה אונגר, קצינת ביקור סדיר בעירייה, ואב של תלמידה מזרחית, שלא התקבלה לסמינר אליו נרשמה.

14. בפגישה ציין מר כהן מפורשות, כי היתה קיימת באותה עת מכסה של 30% בקבלה של תלמידות מזרחיות לסמינרים חרדים בחינוך המוכר שאינו רשמי. לטענתו, מדובר בקביעה של הרב אלישיב, הנחשב לאחד מגדולי הדור, לפיה הסמינרים יקבלו לכל הפחות 30% תלמידות מזרחיות.

15. לדברי מר כהן הוקמה ועדת רבנים מטעם הרב אלישיב, ובה חברים הרב אריה דביר, הרב יוסף אפרתי והרב רייכמן. האגף לחינוך חרדי בעיריית ירושלים מפקח ומדווח לוועדת הרבנים באיזו מידה כל סמינר עמד במכסת ה-30% של תלמידות מזרחיות. לבקשת האגף כל מנהל סמינר כותב ליד כל שם של תלמידה, הלומדת במוסדו, אם היא ספרדיה או אשכנזיה. כמו כן, הוסיף מר כהן, האגף עורך בעצמו בדיקות של זהותן העדתית של התלמידות על מנת לוודא שדיווח המנהלים מדויק.

16. בנוסף, לאחר תהליך הרישום, מנהלות בתי הספר היסודיים מכינות לאגף לחינוך חרדי בעירייה רשימה של כל התלמידות, שסיימו בית ספר יסודי ולא התקבלו לאף סמינר. האגף מעביר לוועדת הרבנים את הרשימה, והוועדה מעבירה את הרשימה לכל מנהל סמינר על מנת שיבחר מתוכה אלו תלמידות יתקבלו לסמינר. לצורך כך שומרים המנהלים מראש 2-3 מקומות פנויים בכל כיתה לתלמידות, מכונות בשם "בנות ועדה".

17. מר כהן הבהיר, כי באופן טבעי כל מנהל סמינר בוחר למלא קודם כל את מסגרת ה-30% תלמידות מזרחיות בתלמידות מזרחיות שנחשבות ה"טובות" ביותר, וזאת על פי אורח החיים של המשפחה, התנהלות הבית ורמת הלימודים של התלמידה. על כן, הוסיף, באופן פרדוקסלי, תלמידות מועמדות מזרחיות מקבלות תשובה מהר יותר מאשר תלמידות מועמדות אשכנזיות. לאחר שממלא מנהל הסמינר את מכסת ה-30% מזרחיות, הוא פונה למלא את שאר 70% המקומות הפנויים בתלמידות אשכנזיות.

18. בפועל, כאמור, המכסה פועלת כמכסה מקסימלית, גם אם יש לעיתים חריגות מזעריות. בדרך קבע מנהלי סמינרים מתנגדים בתוקף להגדיל המכסה, אלא אם כל הסמינרים יחרגו באופן אחיד.

19. המידע על מוצאה העדתי של כל תלמידה, המועמדת לקבלה לסמינר, מתקבל במקרים רבים ישירות מההורים. כך, לדוגמא, טופס הרשמה לסמינר בית יעקב, המכונה "הסמינר הישן", בניהול מר בנימין שרנסקי, שהעתקו מצ"ב, כולל פרטים לגבי ארץ מוצא האב וארץ מוצא האם. כמו כן עולה, שהמידע על מוצאן של התלמידות הוא דבר גלוי וידוע, ומועבר מבית הספר היסודי, בו למדה התלמידה, לסמינר, אליו היא מבקשת להירשם, ואף כאמור לעיל, מצויין ליד כל שם, שמועבר לאגף לחינוך חרדי, מוצאה העדתי של הילדה.

העתק טופס הרישום ל"סמינר הישן" מצ"ב ומסומן ע/3.

20. עדות נוספת למדיניות המכסות ניתן לראות במכתבו של יד ימינו וחתנו של הרב אלישיב, הרב אפרתי, בתגובה לפניית סבה של תלמידה, שלא התקבלה לבית ספר, מכיוון שנכללה במסגרת "מכסת הספרדיות". הרב אפרתי מציין, כי "...א"א מחמת שאבי אבי סבתא של בחורה יגרום להגדרה לנינתו. ע"כ אחלה פניו שימנה מי מטעמו שישב עם אנשי המשרד של הרב בנימין כהן ויבדקו הדברים יושם קץ לפרשה."

העתק מכתבו של הרב אפרתי מיום ו' כסלו תשס"ב מצ"ב ומסומן ע/4.

דוחות המורשה לטיפול בתלונות של עיריית ירושלים ודו"ח מבקרת העירייה

דוחות המורשה לטיפול בתלונות

21. בשנים האחרונות התקבלו תלונות רבות בלשכת המורשה לטיפול בתלונות בעיריית ירושלים, של הורים אשר ילדיהם נפלו קורבן למדיניות האפליה הנוהגת בבתי הספר של רשת "בית יעקב", במיוחד בחינוך היסודי. תפקיד המורשה לתלונות בעירייה נוצר בשנת 1966, בהחלטה

של מועצת העיר, ומזה שנים משמשת מבקרת העירייה אף המורשה לטיפול בתלונות. לאור ריבוי התלונות, שמרביתן נבדקו בידי המורשה ונמצאו מוצדקות, החליטה מבקרת העירייה לקיים ביקורת בנושא והתייחסות אליו מצויה בדו"ח המבקרת לשנת 2003/4, אשר פורסם בנובמבר 2004. הדו"ח בוחן באופן מקיף את שאלת האפליה הנהוגה ברשת בית יעקב, הן ביסודי והן בעל יסודי.

22. כבר בדו"ח המורשה משנת 1998 הוצגו מספר תלונות על אפליה על רקע עדתי ברישום תלמידים לרשת "בית יעקב", אשר נמצאו על ידי המורשה מוצדקות. בדו"ח הובאו סיפוריהם של המתלוננים. כאמור בדו"ח:

"מספר תלונות, על סדרי הרישום וקבלת תלמידים למוסדות החינוך החרדי, טופלו בשנה החולפת, ע"י המורשה ובסיועו נקלטו תלמידים שנדחו תחילה, במערכת הלימודים. מהלך הבירור העלה חשש כבד לקיומם, לכאורה, של שיקולים זרים, בניגוד לחוק, על רקע של אפליה עדתית, ברשת החינוך החרדית "בית יעקב". מבקרת העירייה והמורשה לטיפול בתלונות הגישה בעקבות הבירור ובגין עניין זה, תלונה למשטרה ונפתחה חקירה...זמן קצר לאחר תחילת שנת הלימודים תשנ"ט, התקבלו אצל המורשה מספר תלונות, אחת מהן באמצעות נציבות תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה...של הורים אשר ביקשו סיועו של המורשה. לטענתם ביקשו לרשום את בנותיהם ללימודים מבעוד מועד למוסדות שונים של רשת חינוך "בית יעקב", אך בסופו של דבר נדחו בטענה של חוסר מקום. ההורים טענו, כי הסיבה העיקרית לאי קבלת הבנות ללימודים, היא אפליה עדתית. כך נכתב באחת התלונות: "ניגשתי לבית הספר ביום הראשון להרשמה ואמרו לי שאין מקום, אך הבטיחו שאם יפתח כתה שלישית ירשמו אותם. כל זאת אף שידוע לי, ממקורות מוסמכים, שקיבלו בנות שלא שייכות לאזור וגם נרשמו אחרי... בנוסף היו אמהות שקיבלו טלפונים לבוא לרשום את בנותיהן על מנת שהרשימה תתמלא ולא יישאר מקום לבנותי מאחר והן ספרדיות ולא אשכנזיות...עד פסח לא קיבלתי תשובה מביה"ס. אחרי פסח הודיעו לי שועד ההורים החליט שלא לקבל אותם ועל כן התשובה היא שלילית. פניתי לגורמים שונים (בעירייה במשרד החינוך וברשת החינוך "בבית יעקב") כן במקור) אך אף אחד מהם לא עזר".... את תסכולו מרירותו ביטא אחד המתלוננים כך: "פניתי שוב לכל מיני מכרי מהכולל ומהשכונה. אמרו לי בדברים המפורשים: אדונה הנכבד אתה ישן. ישנה בעיה שנקראת "אשכנזי" – "ספרדי" ואין לך מה לעשות החוק לצידם. פועלים כפי שרוצים. אבל, תהיה נודניק, אתה ואשתך תלקקו להם בדמעות שלישי ואולי ירשמו אותך. אך זו מנטליות שרכשו 50 שנה ואתה לא תעקור את הרושם הזה. אתה ספרדי, תשלים עם העובדות וזהו." (עמ' 132-133).

23. ממשיך הדו"ח ומתאר כיצד פנה המורשה לראש האגף לחינוך חרדי וביקש בדיקה מהירה ויסודית של הטענות. לאחר שנענה על ידי האגף, שהבנות נדחו מחוסר מקום, פנה שוב והדגיש כי:

"...הטענות בדבר הליקויים בסדרי קבלת תלמידים למוסדות "בית יעקב", על רקע של שיקולים זרים חוזרות על עצמן מידי שנה. תלונות בנדון שנתבררו בעבר גם ע"י מבקר המדינה נמצאו מוצדקות. חשש כבד בלבנו כי עדיין לא הופקו הלקחים הראויים..." (עמ' 133)

24. הפעם השיב האגף, כי יבוא בדברים עם מנהלי מוסדות החינוך בהם מדובר, על מנת לנסות למצוא פתרון לבעיה. לאחר ששום פתרון לא נמצא, פנה המורשה לאגף בפעם השלישית וציין, כי בהיות מוסדות בית יעקב כפופים לביקורת מבקר העיריה על פי פקודות העיריות, בכוונתו לערוך ביקורת על אופן הרישום והשיבוץ של תלמידות בבתי הספר של רשת בית יעקב. לצורך כך ביקש לקבל נתונים שונים, לרבות רשימות התלמידות, שנרשמו לבתי הספר, טופס הרישום, רשימת הבנות ששובצו, מספר התלמידות בכיתה, הקריטריונים, ורשימת הבנות שנדחו. תשובת האגף היתה, כי אין בידם לסייע בשיבוץ הבנות, כי מנהלות המוסדות טוענות, כי בשל חוסר מקום אין אפשרות לקלוט אותן. עוד נטען, כי המשפחות המתלוננות לא הופיעו לרישום במועד – טענה שכאמור בדו"ח הוכחשה על ידן מכל וכל. כאמור בדו"ח, באחת מתגובות האגף צויין, כי הציע לבנות כיתת לימוד נוספת באחד מבתי ספר לאור המחסור בכיתות, אך המנהלת התנגדה. **לאור תגובות בלתי מספקות אלו "דחה המורשה את ההסברים שנמסרו...זאת משום שחרף הפניות, לא הוצגו הקריטריונים לפיהם שובצו בבתי הספר התלמידים שהתקבלו, לא נמסרה רשימת תלמידים ונמנעו מלהציג העתק של טפסי הרישום."**

25. לבסוף מצויין בדו"ח, כי בעקבות פניות נוספות של המורשה שובצו הבנות בבית ספר מתאים, אולם לאור חוסר ההתייחסות לתלונה המהותית הוחלט על הגשת תלונה במשטרה, וכן על המשך בירור על ידי יחידת ביקורת העירייה. בסיום הפרק בדו"ח נאמר, כי התלונות נמצאו **מוצדקות** על ידי המורשה (עמ' 137).

העתקי העמודים הרלוונטיים מדו"ח המורשה משנת 1998 מצ"ב ומסומנים ע/5.

26. בדו"ח המורשה משנת 1999 היתה התייחסות נוספת לבעיית האפליה ברשת "בית יעקב". כאמור בדו"ח:

"ערב פתיחת שנת הלימודים תשס"ב, התקבלו אצל המורשה מספר תלונות בדבר סירוב לרישום תלמידות לכיתה א' בבתי ספר של רשת החינוך "בית יעקב", סירוב שנבע לטענת ההורים, מאפליה על רקע עדתי." הפעם, כשפנה המורשה למנהל האגף לחינוך חרדי בעירייה, הלה פנה למנהלות בתי הספר, והורה לרשום את הילדות בהליך המקובל ולשבצן כתלמידות מן המניין. ההוראה מולאה והתלמידות אכן שובצו. בעקבות הטיפול מסרה המורשה לאגף החינוך החרדי, כי:

"מודעים אנו לעובדה כי תלונות בגין סירוב לרישום תלמידים בבתי ספר מסוימים במגזר החרדי חוזרות מדי שנה. בתלונות המגיעות ללשכת המורשה לטיפול בתלונות, טוענים המתלוננים כי הרישום סורב מנימוקים של אפליה עדתית. לא מיותר להדגיש כי טענה בדבר אפליה ברישום ילד לבית ספר, עקב שיקולים שישודם באפליה עדתית הינה טענה חמורה ביותר. סירוב רישום כזה, אם מתברר כי בטענה יש ממש, הוא בניגוד לחוק ומהווה עבירה פלילית....אנו מתרשמים, למרבה הצער, כי חרף הפתרונות

הנקודתיים שהושגו, ועליהם תבורכו, בנושא זה עוד רבה המלאכה שיש לעשותה. במיוחד יש לפעול, לשם קביעת קריטריונים לקבלת תלמידים, נוהל לרישום לבתי ספר מוכרים שאינם רשמיים, ולמנגנון מהיר לטיפול בעניין תלונות בדבר אפלייה עדתית וזאת ללא דיחוי". לסיכום נאמר, כי המורשה מצאה את התלונות **צודקות** (עמ' 76-77).

העתקי העמודים הרלוונטיים מדו"ח המורשה לשנת 1999 מצ"ב ומסומנים ע/6.

27. בדו"ח המורשה לשנת 2002 הוצגו תלונות נוספות נגד רשת "בית יעקב". כאמור בדו"ח:

"תלונות על ליקויים בסדרי רישום לקבלת תלמידים במוסדות החינוך החרדי, במיוחד ברשת בית-יעקב בחינוך היסודי, מתקבלות מדי שנה בלשכת המורשה... המתלוננים טוענים כי מקור הליקוי הוא באפליה על רקע עדתי, המתקיימת במספר מוסדות חינוך הנמנים עם הרשת. מבקרת העירייה והמורשה לטיפול בתלונות הצביעה מספר פעמים בעבר בפני הנהלת האגף לחינוך חרדי על חשש לקיומה של תופעה זו, המנוגדת לחוק. האגף מצדו פעל למציאת פתרון באותן תלונות שהובאו לידיעתו. חרף המאמצים למצוא פתרונות למשפחות אשר התלוננו ולקבוע מסלולי בירור לבדיקה ופתרון בעיות על רקע זה, עדיין מתקבלות תלונות בנושא. **בעקבות התלונה על סירוב משיקולים זרים לרשום תלמידה לבית-ספר שונתה ההחלטה.** [ההדגשה במקור]" (עמ' 150).

בדו"ח מובאות שתי תלונות, המדברות בעד עצמן:

"בתלונה למורשה כתבו הורי התלמידה: אנחנו גרים בצמוד לבית הספר בדירה קנויה ולא שכורה, חלונות ביתנו והמרפסת הראשית משקיפים על כל המתחם של בית הספר... הילדה נרשמה בזמן ועברה את המבחן בהצטיינות. עוד לפני כן ותוך כדי ההרשמה אמרה לנו המנהלת שהיא לא תקבל אותה, למרות שאנחנו גרים כאן באזור... ולא עוד, היא גם טוענת שכל השם של בית הספר שמגיעים בהסעות משכונות רחוקות, והיא הולכת בעצמה להביא תלמידות מבחוץ, מהרובע ומכל קצות ירושלים, ומסרבת לקבל את הילדה שלנו... ידוע לנו בוודאות שיש **מכסות** [כך במקור] ספרדיות מול אשכנזיות, וכשנגמרת המכסה הספרדית המועטת יש להביא מקצות העיר האחרות, העיקר לא מהאזור. פנינו לעזרה מהעירייה. נאמר לנו במשך חודשים שהעניין בטיפול ושיש סיכוי שהילדה תתקבל. הם השתדלו לעזור, אך התשובה שקיבלנו היא שלילית בסופו של דבר...." (עמ' 150-151).

ובהמשך:

"הורי תלמידה אחרת, שהתלוננו גם כן בנושא, כתבו למורשה לאחר שבית הספר סירב לרשום את בתם לכיתה א': אנו מתגוררים בירושלים ליד בית הספר... רשמנו את הילדה בתחילת הרישום. מנהלת בית הספר הודיעה לנו עוד בשעת הרישום שלא בטוח שיהיה מקום (ולהזכיר אנו נרשמנו שניים בתור). נודע לנו בוודאות שהרבה מאד בנות שכלל וכלל לא גרות בסביבה התקבלו כבר מזמן ואנו לא. המנהלת הנ"ל כבר התבטאה בעבר שהיא לא מעוניינת לקבל בנות ספרדיות. אנו שבועיים לפני תחילת שנת הלימודים ובתנו לא התקבלה רק בעבור שם משפחתנו. הייתכן שבישראל בשנות האלפיים הורים יהיו בתחושה ממושכת של בת שלא תתקבל לבית ספר

סמוך למקום מגוריהם, אך ורק כי שם המשפחה לא מוצא חן בעיני המנהלת?... (עמ' 151).

28. שוב פנתה המורשה לאגף לחינוך חרדי, ושוב סודר רישום המתלוננים בבית הספר המבוקש. במכתב תודה למנהל האגף **סיכמה המורשה ואמרה, כי מציינת היא לחיוב את פעולות האגף ועובדיו למציאת פתרונות נקודתיים, עם זאת "מצרה המורשה על כך שלמרות שקיימות הוראות חוק מפורשות האוסרות על אפליה במוסדות חינוך על רקע עדתי, ולמרות שהמורשה העירה על כך מספר פעמים כבר בעבר, עדיין התופעה לא חלפה". לסיכום, מצאה המורשה את שתי התלונות צודקות (עמ' 150-152).**

העתק העמודים הרלוונטיים מדו"ח המורשה לשנת 2002 מצ"ב ומסומן ע/7.

דו"ח מבקרת העירייה לשנת 2003/4

29. לאור ריבוי התלונות שהתקבלו בעירייה מדי שנה, אשר הצביע על "ליקוי עקרוני שחייב התייחסות כוללת" (עמ' 679), החליטה מבקרת העירייה להעביר את הנושא תחת שבט ביקורתה. ממצאיה החמורים פורסמו בדו"ח השנתי ל-2003/4, אשר ראה אור בנובמבר 2004.

העתק העמודים הרלוונטיים מדו"ח מבקרת העירייה מצ"ב ומסומן ע/8.

30. בדו"ח הביקורת מתואר, כיצד טיפלה המורשה (שהיא אף מבקרת העירייה) בתלונות שהגיעו במהלך השנים ומודגש, כי מרבית התלונות – הן אלו שנבדקו בידי המורשה והן אלו שהוגשו לנציב תלונות הציבור שבמשרד מבקר המדינה ונבדקו על ידו – נמצאו **מוצדקות** (עמ' 681). **בנוסף מתואר, כיצד מחד גיסא סייע האגף לחינוך חרדי במציאת פתרונות נקודתיים לבנות המתלוננות, אך מאידך גיסא לא נענה כאמור לדרישת המורשה מספטמבר 1998 לקבל מסמכים שונים לשם קיום ביקורת כוללת בנושא, לרבות: רשימה של כל התלמידות, שנרשמו לכל אחד מבתי הספר של 'בית יעקב' לשנת הלימודים התשנ"ט; רשימת התלמידות, ששובצו לכל אחד מבתי הספר; מספר התלמידות בכל כיתה; התבחינים, שלפיהם הוחלט מי מהנרשמות תשובץ ומי לא; רשימה נפרדת של כל התלמידות שנדחו, בהדגשה האם לילדה ששיבוצה נדחה יש אחות באותו מוסד; ורשימת כל התלונות, שהופנו אל הנהלת האגף לחינוך חרדי ישירות (עמ' 681-683).**

31. בדו"ח מובאת עוד עמדתו של מנהל האגף לחינוך חרדי, כפי שזו נמסרה למבקרת בפגישה מספטמבר 2003 ובמכתב מנובמבר 2003. על אף **הכחשתו הנמרצת** לקיומה של אפליה או שיטת מכסות, עולה מדבריו **תמונה עגומה**, של "בעיות שיבוץ", הנפתרות על ידי "שתדלנות", ו"קביעת סטנדרטים" בין המוסדות השונים ל"נשיאה בעול הציבורי", **ושל ניסיונות להאשים את קורבן מדיניות האפליה בקיום הבעיה** – את ההורים הספרדיים, הנאבקים

למען בנותיהם מעבר לנדרש בשל התעקשות "מנטלית", ואת מנהלי בתי הספר ה'ספרדיים', המתנגדים לניסיונות "להסדיר" פתרונות לבנות מזרחיות על פי בקשתן, והמעוניינים "לאלץ" אותן להירשם דווקא למוסדותיהם על מנת "להשביח את רמת הלימודים". נביא את תגובתו של מנהל האגף לחינוך חרדי, המפורטות בדו"ח מבקרת העירייה:

"במוסדות חינוך לבנות ביסודי ובעל יסודי החתך מתחלק בין שלושה זרמים מרכזיים: מוסדות חינוך בידיש הקולטים מהמגזר החסידי בלבד, מוסדות חינוך ספרדיים הקולטים מעדות המזרח בלבד ומוסדות חינוך ניטרליים הקולטים אשכנזים, חסידים וספרדים ללא הבדל עדתי, על בסיס תבחינים של הישגים לימודיים, של התאמה לאופי המוסד ושל אחיות הלומדות במוסד.

במעבר מגן הילדים לבית הספר היסודי, ועדת שיבוץ מטפלת בבעיות שיבוץ. הוועדה, הפועלת מזה כארבע שנים, מורכבת מנציג האגף לחינוך חרדי, מנציג של רשת החינוך העצמאי ומנציגת מנהלות בתי הספר בירושלים. לדברי מנהל האגף, הוועדה פתרה את כל הבעיות הנקודתיות שהתעוררו בשנים אלו.

במעבר מבתי הספר היסודי לבית הספר העל יסודי, הבעיות נפתרות ברמה של 'שתדלנות וקביעת סטנדרטים/אמנה בין מנהלי הסמינרים לנשיאה בעול הציבורי באופן שוויוני בהתאם לגודלו של בית הספר'. בתי הספר בוחרים בקפידה את התלמידות המועמדות לקבלה על סמך מבחני התאמה והישגים לימודיים. מבדיקת מוצאן של הבנות אשר קיבלו תשובה שלילית עולה בבירור כי לא פחות תלמידות אשכנזיות קיבלו תשובה שלילית מאשר תלמידות מזרחיות.

בבדיקה שנערכה במהלך יוני-יולי אף נמצא כי ישנן יותר בנות אשכנזיות 'בלתי מוסדרות' מבנות עדות המזרח.

בפתיחת שנת הלימודים התוצאה שונה הואיל והורים אשכנזיים אינם מרשים לעצמם – מוסרית, חברתית וציבורית – להשאיר את בתם ללא פתרון ו'מתפשרים' על מוסד חינוכי המסוגל לתת מענה הולם לקידומה של הבת, בהתאם לרמת ההישגים וליכולות הלמידה. לעומתם, הורים מזרחיים 'אינם מוכנים' 'מנטלית' לשמוע על הצעות חלופיות לפתרון, ומעדיפים להחזיק את בתם כערובה לדרישותיהם על כל המשתמע מכך.

'יתרה מכך, באופן פרדוכסלי קיימת תביעה/דרישה/תלונה של מנהלי מוסדות חינוך 'ספרדיים' הטוענים כי בפעילותנו להסדרת תלמידות כבקשתן במוסדות חינוך המנוהלים על ידי צוות 'אשכנזי' אנו ממיטים אסון על המוסדות 'הספרדיים', כשהם מעדיפים/מבקשים/דורשים להפסיק נוהג זה לאלתר, ו'לאלץ' את התלמידות להגיע למוסדות חינוך האמורים לשים דגש ברוח מורשת ספרד, ובכך לתרום רבות להשבת רמת הלימודים כטענתם במוסדות אלו.

לסיכום, מתוך היכרות עם הנושא וטיפול אינטנסיבי בבעיות נקודתיות, קובע מנהל האגף 'באופן הברור והחד משמעי כי לא קיימת כל אפליה על רקע עדתי (להוציא לעתים רחוקות, בעיות נקודתיות המטופלות על ידנו באופן אישי ובהצלחה)'. זאת ועוד, לדעת מנהל האגף לא קיימת בבתי ספר אשכנזיים מכסה לקבלת תלמידים מזרחיים" (683-684).

32. דבריו של מנהל האגף תמוהים ביותר. אם לא קיימות מכסות, כטענתו, מהו ה"עול הציבורי" המחולק בין המוסדות? אם טענות האפליה מופרכות, מה מונע מהבנות הספרדיות המצטיינות להירשם באופן חופשי למוסדות ה"נייטרליים", ומה מקור התנגדות מנהלי בתי ספר הספרדיים לניסיונות לפתור בעיות שיבוץ? בהעדר אפליה, ניתן להניח שהבנות הספרדיות המצטיינות היו מתקבלות למוסדות הנייטרליים גם בלא שתדלנות וניסיונות "הסדרה" מיוחדים. בהעדר אפליה, אין כל סיבה שמאמצי ה"שיבוץ" דווקא הם אלו שיפריעו ל"השבחת" הלימודים בבתי הספר הספרדיים.

33. בעקבות תגובה זו ביקשה הביקורת ממנהל האגף לקבל את הפרוטוקולים של ועדת השיבוץ לבתי ספר היסודיים מאז החלה לפעול (כארבע שנים), לרבות התלונות שהובאו בפניה ואופן הטיפול בהן, וקיבלה שלושה פרוטוקולים בלבד, המתייחסים לתאריכים יוני-יולי 2003. מהפרוטוקולים עלה, כי בעיית השיבוץ של מרבית התלמידות נפתרה באותה תקופה. בנוסף, ביקשה הביקורת לקבל רשימה עדכנית של הבנות ה"בלתי מוסדרות", וקיבלה רשימה של 32 תלמידות, שביקשו להירשם ל-13 מוסדות חינוך. לדברי מנהל האגף, מרביתן (27) הן מזרחיות (עמ' 684).

34. לאחר סקירה קצרה של טיפול העותרת בנושא, מסכמת המבקרת ומדגישה, כי: **"מבדיקת התלונות על אפליה עדתית במוסדות חינוך חרדים של רשת החינוך 'בית יעקב', העלתה המורשה לטיפול בתלונות כי מרביתן היו מוצדקות. העובדה כי לא נתקבלו נימוקים ענייניים להחלטת המוסדות שלא לקלוט את התלמידות, מחד גיסא, וכי לא נמסרו התבחינים לשיבוץ התלמידות באותם מוסדות, חרף בקשות חוזרות ונשנות, מאידך גיסא, מחזקת את החשש הכבד לקיומם, לכאורה, של שיקולים זרים על רקע אפליה עדתית העומדים בניגוד לחוק"** (עמ' 687, הדגשה אינה במקור).

35. לאחר סקירת התלונות, שהוגשו לגופים שונים בנושא, אספה הביקורת נתונים אודות חלקם היחסי של התלמידים המזרחיים בחינוך החרדי בכלל ובמוסדות לגבם קיים חשד לקיומה של אפליה בפרט.

36. המבקרת קיימה בחינה פרטנית של מוצאן העדתי של תלמידות, הלומדות בששה מוסדות חינוך ספציפיים: ארבעה, השייכים לרשת החינוך "בית יעקב" (שלושה של החטיבה היסודית ואחד של החטיבה העל יסודית), ושני מוסדות חרדיים נוספים, שנבחרו באקראי. כמצויין בדוח, הבדיקה התייחסה לתלמידות בכיתות התחלתיות של כל מוסד, שכן אלו הכיתות, בהן מתקיים השיבוץ (עמ' 692). מכיוון שדוח האוטומציה פירט את שמות התלמידות בכל אחד מששת המוסדות, המוצא העדתי של התלמידות נקבע על פי ארץ לידה בשבע רמות

(התלמידה, הוריה, סביה וסבותיה), ושם המשפחה של הילדה. תלמידות, לגביהן לא ניתן היה לקבוע בוודאות את מוצאן העדתי סווגו כ"אחר". על פי הנתונים (עמ' 693-694):

המוסד	אשכנזיות	מזרחיות	אחרות	מזרחיות+אחרות
א' – בית יעקב (יסודית)	43	23 (31.08%)	8	31 (41.89%)
ב' – בית יעקב (יסודית)	54	20 (24.39%)	8	28 (34.15%)
ג' – בית יעקב (יסודית)	148	71 (30.21%)	16	87 (37.02%)
ד' – בית יעקב (על יסודית)	200	69 (24.13%)	17	86 (30.07%)
ה' – נבחר באקראי (על יסודית)		36		
ו' – נבחר באקראי (על יסודית)	45	16 (23.53%)	7	23 (33.82%)

(טבלה זו מציגה את הנתונים המופיעים בדו"ח עם עיבודם לאחוזים)

37. מהנתונים עולה, כי אחוז התלמידות המזרחיות בבתי הספר השונים, השייכים לרשת 'בית יעקב', נע בין 24% ל-31%. אם מוסיפים את התלמידות שמוצאן העדתי לא הובהר, מדובר בשיעור הנע בין 30% ל-40%. כמודגש בדו"ח הביקורת, נתונים אלו "תומכים... בטענה כי קיימת מכסה עדתית לתלמידים ממוצא מזרחי (מכסה בשיעור 30 אחוזים), ובכך מחזקים את החשש הכבד לקיומה של אפליה עדתית" (עמ' 695 – ההדגשה אינה במקור).

38. ודוקו: במוסד ד' – **בית ספר על יסודי** השייך לרשת 'בית יעקב' – אחוז האשכנזיות עומד על 70% בדיוק. אחוז התלמידות המזרחיות, יחד עם התלמידות, לגביהן לא ניתן היה לקבוע את עדתם באופן מדויק, מגיע ל-30% בדיוק.

39. כעולה מדו"ח הביקורת, בתגובה לטיוטת הדו"ח נאות מנהל האגף לחינוך חרדי לפרט את התבחינים הבסיסיים לקבלת תלמידות למוסדות של בית יעקב: "לבוש ההולם את רוח 'בית יעקב', התנהלות הבית ברוח 'בית יעקב', אזור מגורים, אחיות במוסדות החינוך העצמאיים (בבית ספר יסודי); ו"התנהלות הבית ברוח 'בית יעקב', לבוש ההולם את רוח 'בית יעקב', הישגים לימודיים, אחיות באותו מוסד" (בעל יסודי) (עמ' 694). בנוסף, כאמור בדו"ח, חזר המנהל והדגיש: (הדברים אינם מובאים בדו"ח כציטוט מדויק מפי המנהל) "המסקנות התקבלו על סמך תלונות פרטניות של אלה שפנו למורשה או אלה שלא השתבצו לפי משאת ליבן הראשונית, ולפיכך יש בהן הטיה סטטיסטית; במצב החוקי היום רשאי מנהל בית ספר

לקבל או לדחות תלמידות, המבקשות ללמוד בבית הספר שבהנהגתו; אחוז התלמידות, שאינן משתבצות בכוחות עצמן או משתבצות בסיוע האגף, הוא קטן; תלמידות אשכנזיות נדחות על ידי מנהלים בשיעור דומה לתלמידות המזרחיות, אלא שהן אינן מגוללות אשמה פופוליסטית של אפליה עדתית; אחוז התלמידות המזרחיות במוסדות שנבדקו תואם את שיעורן באוכלוסיית התלמידות, הלומדות במוסדות החינוך החרדיים בעיר, ואינו תוצאה של מדיניות מנהלי המוסדות" (עמ' 695).

40. כדברי המבקרת, "בחינה של תבחיני הקבלה הבסיסיים...מעלה כי חלק מן התבחינים הם אובייקטיביים, מדידים וסבירים (כגון: אזור מגורים והישגים לימודיים), אולם התבחין של 'רוח בית יעקב', הן בתחום הלבוש ההולם והן בתחום התנהלות הבית, הוא כוללני ומופשט. ככזה, לא ברור לביקורת כיצד אפשר לבחון אותו באופן מהותי וסביר ולהבטיח שיוחל בצורה אחידה ושוויונית על כל תלמידה המבקשת ללמוד באותו מוסד, בלא קשר למוצאה העדתי" (עמ' 695). זאת ועוד, "תלונות הורים, הנשלחים מדי שנה למורשה, מבטאות תחושה כבדה של אפליה על רקע עדתי במוסדות חינוך חרדיים. תחושה זו מתחזקת נוכח הנימוקים שמעלים המוסדות לדחיית התלמידות ונוכח העובדה שלא נמסרו נתונים ומסמכים לבדיקה" (עמ' 696). מסכמת המבקרת ואומרת:

"תלונות הורים, הנשלחות מדי שנה למורשה לטיפול בתלונות הציבור, מבטאות תחושה כבדה של אפליה על רקע עדתי במוסדות חינוך חרדיים. **תגובות המוסדות לתלונות לא הפריכו את טענת האפליה, וכך גם העובדה שלא נמסרו לביקורת נתונים ומסמכים לבדיקה.**

אף שהעירייה מודעת זה שנים לטענות בדבר אפליה עדתית, טיפולה בהן הסתפק במתן מענה נקודתי. **הביקורת סבורה כי ראוי שהעירייה תביע את עמדתה הנחרצת נגד מוסדות שלגביהם מתעוררת טענת אפליה, ותפעל לפתרון מערכתי, לרבות הפעלת סמכויות פיקוח, גיבוש תבחיני קבלה והתניית מתן הקצבה.**

אף אם טענת האפליה העדתית קשה להוכחה חד משמעית, סבורה הביקורת כי לעצם העלאת הנושא על סדר היום העירוני יש חשיבות רבה, הן בהגברת מודעות הציבור הן בהרתעה מפני אפליה עתידית. (ההדגשות אינן במקור – ל'מ') (עמ' 709-710).

41. דברי הסיכום של מבקרת עיריית ירושלים בדו"ח לשנת 2003-2004 אינם מותירים כל ספק: בידי המשיבה 2 מצוי שנים רבות מידע, המעלה חשש כבד לקיומה של אפליה עדתית במוסדות החינוך החרדיים. כדברי המבקרת, המשיבה 2 אינה פועלת למציאת פתרון כולל ואינה מפעילה את סמכויות הבקרה והפיקוח המצויים בידה.

ההתייחסות לתופעה בתקשורת

42. בפרק זה יובאו בקצרה פרסומים מן העיתונות הכתובה המעידים גם כן, כי קיים חשד כבד לקיומה של אפליה עדתית ברשת בית יעקב.

43. בכתבה, אשר פורסמה ביום 22.2.02 בעיתון הארץ ("אשכנזיות שוות יותר"), מדווח על הקמת סמינר חדש לבנות, שלא יפלה בין אשכנזיות לספרדיות:

"מנהיג הזרם הליטאי בארץ הרב יוסף-שלום אלישיב הכריז שבכוונתו להקים סמינר חדש לבנות שלא יפלה בין אשכנזיות לספרדיות ושבראשו יעמוד מקורבו, הרב הספרדי יעקב הלל. למרות הצהרות השוויוניות וכוונתו לקלוט בסמינר מספר שווה של תלמידות מכל עדה נכנע אלישיב לדרישתו של הלל שביקש לקבוע את חלקן של האשכנזיות בסמינר על 65. התלמידות הספרדיות לפיכך יהיו במיעוט. הלל דרש עוד כי סגל הנהלת הסמינר ומחנכיו יהיה מורכב כולו מאשכנזים. מקורבי אלישיב מכחישים את קיומם של חילוקי דעות בינו ובין הלל. לדבריהם, תוארו של הלל כנשיא הסמינר הוא סמלי בלבד וחסר כל ערך מעשי. הצורך בסמינר חרדי שלא יפלה לרעה בנות ספרדיות גובר נוכח מיעוט הסמינרים הספרדיים והימנעותם של סמינרים אשכנזיים מקליטת בנות עדה זו. רק בנות ספרדיות מעטות בעיקר אלה המשתייכות למשפחות מיוחסות מצליחות להתקבל לסמינרים שאינם ספרדיים" [ההדגשות אינן במקור].

העתק הכתבה מיום 22.2.02 מצ"ב ומסומן ע/9.

44. בכתבה נוספת, שהתפרסמה בעיתון "כל העיר" ביום 4.4.03 ("לא לקלקל את התמהיל האשכנזי"), מובא סיפורן של עשרים בנות חרדיות ספרדיות בנות 15, אשר נותרו שבעה חודשים ללא מסגרת לימודים לאחר שרשת "בית יעקב" סירבה לקבלן בשל כך שמכסת הספרדים התמלאה. כאמור בכתבה: "ברשת בית-יעקב נהוגה השיטה המכונה בעולם החרדי 'מכסת הספרדים'. המכסות קובעות כי בכל בית-ספר לא ילמדו יותר משלושים אחוז תלמידות ממוצא ספרדי."

45. בכתבה מובאים דבריו של משה נמני, ראש המועצה הדתית לשעבר, אשר על פי הכתבה "לחם בתופעה בשמן של תלמידות רבות מול הנהלת בית יעקב". כפי דבריו שם: "גם בת שיש לה ציונים מעולים לא מתקבלת מפני שהיא ספרדייה. אומרים לה שוועדת רבנים תתכנס ותדון, ואחר-כך אומרים לה שאין מקום. זו התעללות בבת ובהוריה."

46. בכתבה אף מצוטטת תגובתו של הרב ישעיהו ליברמן, מנהל הסמינר-החדש ברשת בית יעקב, אשר אינה מכחישה את קיום המכסות: "אני לא מרגיש שום עניין גזעני. אנחנו מקבלים גם בנות ספרדיות. דרך-אגב, במקום שיש בו רוב ספרדי, הספרדיות לא רוצות להגיע."

העתק הכתבה מיום 4.4.03 מצ"ב ומסומן ע/10.

47. כתבה נוספת פורסמה בעיתון הארץ ביום 5.8.03 ("הסמינרים החרדיים היוקרתיים קבעו מכסה גזענית לספרדיות. משרד החינוך משלם"). בכתבה, אשר נכתבה בעקבות פניות העותרת בעניין המכסות, מתוארת שיטת המכסות במשיבים 3-5, והאופן שבו האפליה פוגעת בתלמידות הספרדיות. בכתבה מובאת, בין השאר, תגובת המשיבה 2, לפיה: "מדובר בבתי ספר על-יסודיים פרטיים שלעירייה אין סמכות לקבוע מי התלמידים שיתקבלו אליהם. עם זאת, מתוקף תפקידו מנצל מר בנימין כהן את קשריו עם מנהלי מוסדות החינוך העל-יסודי לבנות במטרה לקלוט כמה שיותר בנות עדות המזרח תוך הקפדה על ביצוע אינטגרציה. יש לציין כי לכל תלמידה במערכת החינוך החרדי יש מקום לימודים באחד ממוסדות החינוך בעיר. מערכת החינוך אינה יכולה לתת מענה לתלמידה המחליטה להעניש עצמה ולהישאר ללא מסגרת חינוך". דברים אלו של המשיב 2 אך מחזקים את טענות העותרת בדבר קיומה של אפליה.

העתק הכתבה מיום 5.8.03 מצ"ב ומסומן ע/10.ב.

48. בכתבה עדכנית אחרת, אשר פורסמה בעיתון הארץ ביום 14.3.2005, מובא סיפורה של אחת התלמידות המזרחיות, אשר למדה בבית הספר ברשת בית יעקב. בכתבה צויין, כי לבית הספר עבר של אפליה עדתית, וכי פיקוח המשיב 1 על בתי ספר אלו רופף וסלחני.

העתק הכתבה מיום 14.3.2005 מצ"ב ומסומן ע/11.

49. אף לפני פתיחת שנת הלימודים הנוכחית פורסמה כתבה בעיתון "משפחה", הנפוץ בקרב המגזר החרדי, אודות אי קבלתן של בנות ספרדיות חרדיות לסמינרים לבנות. כאמור בכתבה, הורים רבים פנו למשרד החינוך ולמשרד המשפטים בתלונות על אפליה עדתית ובתגובה שלחה גב' לבנה אברמוביץ, מנהלת אגף בכיר במשרד החינוך ואחראית על רישוי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים, מכתב למנהלי הסמינרים בנוגע למגמתיות בדרישה בדבר מילוי הפרטים האישיים בטופסי הרישום לסמינרים השונים.

העתק הכתבה מיום 7.7.2005 מצ"ב ומסומן ע/12.

"ועדות הבדיקה" של משרד החינוך

50. בעקבות הפרסומים בתקשורת ולאור פניות העותרת, המובאות בהמשך הדברים, הורתה מנכ"ל המשיב 1 דאז, גב' רונית תירוש, על מינוי שתי ועדות בדיקה מטעם המשיב 1, לבדיקת סוגיית האפליה של תלמידות מזרחיות בחינוך העצמאי. על מינוי הוועדות הודיעה שרת

החינוך דאז במכתב מיום 21.9.03 (ע/26, ראו להלן). למרבה הצער עיון בדו"חות שנכתבו על ידי וועדות אלה מעלה, כי מדובר בוועדות, שהוקמו במטרה לצאת ידי חובה ולא במטרה לברר באופן רציני ומעמיק את הטענות.

דו"ח וועדת אברמוביץ

51. ביום 18 בדצמבר 2003 הגישה הוועדה הראשונה, "ועדה לבדיקת נושא האפליה בקליטת תלמידות על פי מוצא עדתי בבתי הספר היסודיים והעל יסודיים במגזר החרדי" (להלן – וועדת אברמוביץ) דו"ח למנכ"ל המשיב 1. העתק הדו"ח מצ"ב ומסומן ע/13.

52. עיון בדו"ח, מסמך קצרצר בן עמוד וחצי, מעלה, כי לא נעשתה כל בדיקה אמיתית. בדו"ח נאמר, כי הוועדה התכנסה "על מנת לבדוק את נושא האפליה העדתית במיגזר החרדי וקיימה דיון ממצה בענין. הדיון התבסס על סמך תלונות שהגיעו בדבר אפליה עדתית בקבלת תלמידים לבתי"ס החרדים. כמו כן, שמענו עדויות וכן תגובות בכתב בנושא". כבר מכאן אנו למדים, כי הוועדה לא דרשה ולא קיבלה את המידע והנתונים הדרושים כדי להוכיח או להפריך את טענות האפליה. תחת לערוך בדיקה יסודית ומדוקדקת של נהלי הקבלה והקריטריונים לרישום הנהוגים בסמינרים, הסתפקה הוועדה בשמיעת עדויות ותגובות. תחת לבדוק את רשימת התלמידות, המבקשות להתקבל לסמינרים, ולהשוות בינה לבין רשימת הבנות המתקבלות; תחת לבחון את ההרכב העדתי של הכיתות ונתונים אובייקטיביים אחרים הרלוונטיים לעניין; תחת לעשות שימוש בסמכויות, הניתנות למשיב 1 לפקט על הסדרי הרישום ולקבל כל מידע הנוגע לעניין, בחרה הוועדה לקיים "דיון", שתוכנו כלל אינו ברור.

53. על פי הדו"ח, "לא קיימת שום אפשרות להוכיח באופן גלוי ומוחלט כי יש מדיניות של אפליה עדתית, יותר מאשר במגזרים אחרים. הרי ברור לעין כל שבמוסדות חנוך שונים במיגזר הממלכתי והממלכתי דתי וכן בבתי"ס במעמד מוכר שאינו רשמי שאינם במיגזר החרדי, ישנם שיקולים אשר במהותם הם מיוניים במידה כזו או אחרת ולא מצאנו כי במיגזר החרדי השיקולים המיוניים היו מודגשים יותר. גם בבתי"ס שהוזכרו לעיל, אין אפשרות מוחלטת להוכיח מיון כזה או אחר. כלומר, אין המדובר במדיניות אינהרנטית של המערכת". ממשיך הדו"ח וקובע, כי "בבדיקתנו בשטח ובשיחות עם אנשי המיגזר החרדי, מסתבר שהמצב אינו חד משמעי. מצד אחד, ישנן טענות של הורים הטוענים לקיפוח. הורים אלה הם למעשה אינטרסנטים, מאחר שלא קיבלו את ילדיהם לבתי"ס, ומצד שני אנו רואים כי בפועל לומדים כמעט בכל בתי"ס ילדים מבני עדות המזרח, באחוזים משמעותיים."

54. יש לתמוה על האמירה כי לא ניתן להוכיח אפליה "באופן גלוי ומוחלט". **האם לא די בכך שלא ניתן לשלול קיומה של אפליה על מנת לחייב את המשיב 1 לפעול או, למצער, לקיים**

בדיקה יסודית ומקיפה יותר, שתוכיח או תשלול קיומה של אפליה? ומה כוונת הוועדה באמירה הסתומה ש"המצב אינו חד משמעני"? האם מצב שאינו חד משמעני אינו מחייב המשך בירור עד שהמצב יהיה "חד משמעני" ויאפשר הוכחתה של אפליה או שלילתה?

55. אין כל משמעות לקביעת הוועדה, כי "אנו רואים כי בפועל לומדים כמעט בכל בתי"ס ילדים מבני עדות המזרח באחוזים משמעותיים". ראשית, לא ברור מה כוונת הוועדה כאשר היא אומרת "כמעט" בכל בתי הספר. מה בדבר אותם בתי ספר שאינם כלולים בקבוצה זו? **חשוב מכך, אין בדברים אלו כדי להתמודד עם הטענה המרכזית, אשר הוועדה התבקשה לבדוק, בדבר קיומה של מכסה של 30%.**

56. בהמשך מציין הדו"ח, כי במקרים של טענות מצד הורים: "כאשר נבדקים הדברים, ברוב המקרים טענות בתי"ס שהילדים לא התקבלו על רקע אי-התאמה לרוח ביה"ס, קריטריון המעוגן בתקנון ביה"ס – או על רקע של אי-התאמה מבחינת הישגים לימודיים, או מחוסר מקום. מאחר שאנחנו לא מתערבים ברוח בתי"ס היחודיים, כגון בתי"ס למדעים, לאומנויות וכיו"ב, לפיכך לא מצאנו שעלינו להתערב בבתי"ס החרדיים."

57. גם הפעם, כמו ביתר הדו"ח, מדובר באמירה סתומה ועמומה. הדו"ח מתייחס לטענות בתי הספר אל מול טענות של הורי תלמידים, ומציין כי משניתן "הסבר" על ידי בתי הספר, הסותר את טענות ההורים, לא נמצאה עילה להתערב. ואולם הוועדה מונתה בדיוק במטרה להכריע בין טענות הורים בדבר אפליה לטענות בתי הספר. כלל לא ברור מה הם אותם קריטריונים של "אי-התאמה" לבית הספר. האם לא מסתתר מאחורי קריטריון עמום זה פתח לאפליה? וכלל לא ברור מדוע, בקיומה של מחלוקת בין בתי הספר לבין גורמים אחרים, מצאה הוועדה, שעליה לא להתערב על בסיס הסברים, שניתנו על ידי בתי הספר. האם "הסברים" אלה נבדקו? האם הוועדה בחנה את הנתונים הרלוונטיים על מנת להסיק, כי התלמידים, שלגביהם נטענה אפליה, אכן לא התקבלו על רקע הישגים לימודיים? האם בחנה מה הוא תוכנו של קריטריון "אי-התאמה"? אף כאן עולות שאלות רבות וקשות, שדו"ח אברמוביץ אינו נותן עליהן תשובה מניחה את הדעת.

58. מקוממים במיוחד ה"נתונים" ה"פרדוקסליים" המוזכרים בדו"ח, כאילו הם רלוונטיים לנושא הדיון. כך נאמר בדו"ח, כי "באופן פרדוקסלי" "ישנם הורים מהעדה שכביכול מקופחת, שהם עצמם טוענים כי אין לקבל תלמידים מאותה עדה מעבר למכסה מסוימת, כדי לא להפר את האיזונים העדינים בתוך בתי"ס". עוד נאמר, כי באופן פרדוקסלי קיימת דרישה של מנהלי מוסדות חינוך "ספרדיים" הטוענים, כי בפעילות להסדרת ושיבוץ תלמידות בבקשתן, במוסדות חינוך המנוהלים ע"י צוות "אשכנזי", ממיתים אסון על המוסדות "הספרדיים". הם מבקשים להפסיק נוהג זה ו"לאלץ" את התלמידות להגיע למוסדות חינוך

האמורים לשים דגש חינוכי על רוח מורשת ספרד ובכך לתרום רבות להשבחת רמת הלימודים, כטענתם במוסדות אלו".

59. לא ברור, כיצד "נתונים" אלו מתיישבים עם מסקנת הוועדה, כי "אין ממש" בטענות האפליה. קיומם של הורים ספרדיים, אשר הפנימו את המסרים החברתיים ההרסניים של האפליה, ודרישות של מנהלי מוסדות ספרדיים "לא אלץ" בנות מזרחיות לפנות דווקא למוסדותיהם, מעידים כאלף עדים על קיום התופעה ואינם ממעיטים כהוא זה מחומרתה. קשה להשתחרר מהרושם הקשה, כי הדברים הובאו מתוך ניסיון פסול להצדיק את היחס הסובלני של הוועדה לקיום האפליה.

60. בהמשך הדו"ח מובאת הדוגמא של גני הילדים בירושלים, בהם הצליח האגף לחינוך חרדי להתמודד בהצלחה עם טענות אפליה, על ידי התערבות בשיבוץ הילדים ולקיחת אחריות על רמת האינטגרציה בהם. כאמור בדו"ח, מאז החל האגף לפעול במישור זה, אין תלונות בנושא. העובדה, כי פיקוח הולם הביא לפתרון הבעיה בגני הילדים, רק מחזקת את הצורך הדחוף לפעול לפיקוח נאות בסמינרים ובבתי הספר האחרים ואת נחיצותו של פיקוח זה.

61. בסיכום הדו"ח נאמר, כי "הוועדה רואה לנכון לקבוע כי אין ממש בטענות בגין אי-קבלת תלמידים על רקע עדתי, וכפי שכבר צויין לא ניתן להוכיח אפליה באופן מוחלט". גם הפעם לא ברור, כיצד מכלל האמור בדו"ח, שרוב תוכנו הובא לעיל, ניתן להסיק כי לא קיימת אפליה על רקע עדתי. לא ברור מה הם הנתונים, ששימשו בסיס לאבחנה זו, ונראה, כי מטרתו של הדו"ח הקצרצר ושל "הדיון", שקיימה הוועדה, לא היתה אלא להציג מצג של עשייה ושל התייחסות רצינית לטענות הקשות כלפי מערכת החינוך החרדית, מבלי לעשות דבר בפועל.

62. בשולי הדברים מן הראוי להבהיר, כי לא ברור כיצד מתיישבות "מסקנות" (אם כך ניתן לקרוא להן) הוועדה עם דבריו של מר בנימין כהן (אשר חתום אף הוא על דו"ח) במהלך הפגישה עם עו"ד נטע עמר מיום 27.5.05. קשה להשתחרר מהרושם, שהימנעות הוועדה מכל התייחסות לשאלת המכסות (על אף שזו היתה הטענה המרכזית שהוועדה התבקשה לבדוק) נובעת מכך, שחברי הוועדה יודעים היטב על קיום התופעה, אולם אינם רוצים, מטעמיהם, להתמודד עמה.

דו"ח וועדת גרינפלד

63. בחודש כסלו תשס"ד הוגש דו"ח הוועדה השנייה, "הוועדה לבדיקת נושא אפליה (לכאורה) בקליטת תלמידות במערכת הסמינרים החרדיים כיתות י"ג-י"ד" (להלן – ועדת גרינפלד). אף כאן מדובר בדו"ח קצרצר בן עמוד וחצי, אשר עולה ממנו, כי לא נערכה כל בדיקה מעמיקה, ולא ברור על אלו נתונים הוא מבוסס.

העתק הדו"ח מצ"ב ומסומן ע/13ב.

64. לעניין הפלג האשכנזי והליטאי, שם עלה החשד לקיומה של הפליית מזרחיות, נאמר כי "לא נמצאה אפליה. יש לומדים מכל ארצות המוצא". אך ברור, שממצא לקוני זה אין בו כדי ללמד על העדרן של אפליה או מכסות.

65. עם זאת נאמר בדו"ח, כי על אף שכביכול אין אפליה, "משום שהנתונים הם של הלומדים ולא של הפונים מצאה הועדה לנכון לגבש צוות משותף עם ראשי הסמינרים וזאת על מנת לקבוע אמות מידה (קריטריונים) לקבלה, שקופים וברורים שיובאו לידיעת הפונות בפרסומים של הסמינרים. לאמות המידה אלה יקבע ניקוד והמועמדות שתקבלנה ניקוד גבוהה הן אלו שתתקבלנה. הסמינרים החרדיים ידווחו לאגף להכשרת עובדי הוראה נתונים על סך הפונים והציונים השונים שהתקבלו על פי אמות המידה השונות, תוך ציון המתקבלות. מהלך זה יאפשר בחינה אמיתית של הנושא." בדו"ח אף נקבעו קריטריונים שונים ונאמר, כי רשימת המועמדות המתקבלות והנדחות, בציון הניקוד שניתן לכל אחד, תוגש לאגף להכשרה חודש לפני פתיחת שנת הלימודים בכל שנה.

66. מגמה זו מבורכת היא. עם זאת, לא ברור האם המלצה זו נותרה בגדר המלצה בלבד או שקיבלה תוקף מחייב כלשהו. לא ברור האם הקריטריונים יושמו בשנת הלימודים האחרונה, ואם יש כוונה ליישם בשנת הלימודים הבאה, ולא ברור כיצד, אם בכלל, בדעת המשיב 1 לפקח על יישומן. כמו כן לא ברור מדוע מתייחסים הקריטריונים לקבלה לכיתות י"ג-י"ד בלבד, בעוד שהליכי הקבלה נערכים כבר לפני כיתה ט', וכבר בשלב זה נטען, כי קיימות מכסות מפלות. כפי שיפורט בהמשך, שאלות העותרת בעניין, אשר הופנו למשיב 1 לאחר קבלת הדו"חות, לא זכו לכל מענה.

פניות העותרת בעניין המכסות

67. בטרם נפרט את התכתובת הענפה של העותרת עם המשיב 1 בעניין שיטת הקבלה המפלה של בנות מזרחיות לסמינרים החרדיים, נציין, כי ההתכתבות משלבת טענות עקרוניות בדבר שיטת הקבלה לסמינרים וכן טענות פרטניות, הנוגעות לשילובה של תלמידה מסויימת אחת באחד הסמינרים השייכים לרשת בית יעקב.

68. ביום 22.7.2003, לאחר מספר פניות לגורמים שונים במשיב 1 אשר נגעו בעיקר לעניינה של תלמידה מסויימת, פנתה עו"ד עמר אל שרת החינוך ומנכ"ל משרד החינוך. בפנייה זו התייחסה עו"ד עמר לסוגיה העקרונית של הפליית בנות מזרחיות בקבלה לסמינרים חרדיים. במכתב פורטה שיטת הקבלה לסמינרים, והובא אף עניינה של התלמידה המסויימת. הנמענות

נתבקשו להפעיל את סמכויות הפיקוח והאכיפה של המשיב 1 לביטול שיטת המכסות. העתקי הפנייה נשלחו גם למשיבה 2.

העתק מכתבה של עו"ד עמר מיום 22.7.2003 מצ"ב ומסומן ע/14.

העתקי המכתבים הפרטניים יותר, אשר נשלחו למשיב 1 עוד טרם הפניה העקרונית מיום 22.7.03, ותשובות המשיב 1 מצ"ב ומסומנים ע/15 (פרטים מזהים ביחס לתלמידה נמחקו מהמכתבים כדי למנוע את זיהויה במסגרת ההליכים בעתירה זו).

69. ביום 23.7.2003 התקבלה תשובתה של גב' יוספה חליבה, יועצת לשרת החינוך. בתשובה נכתב, כי השרה שוהה בחו"ל, וכי המכתב יועבר לעיונה עם שובה. כמו כן צויין, כי הפנייה הועברה לידי מנכ"ל המשיב 1 ולידי היועצת המשפטית של המשרד. העתק מכתבה של גב' חליבה מיום 23.7.2003 מצ"ב ומסומן ע/16.

70. ביום 24.7.2003 התקבלה תשובתה של גב' ציפי ויינברג, עוזרת מנכ"ל משרד החינוך. בתשובה נמסר, כי הפנייה הועברה לבדיקת הגורמים המקצועיים במשרד. העתק תשובתה של גב' ויינברג מיום 24.7.2003 מצ"ב ומסומן ע/17.

71. ביום 30.7.2003 מסרה דוברות המשיב 1, בעקבות פנייה של עיתון "הארץ" (לקראת פרסום הכתבה מיום 5.8.03, ע/10 לעיל), כי בעקבות פנייתה של העותרת, מונתה ועדה לבדיקת הטענות בדבר אפליית תלמידות מזרחיות. העתק תגובת המשיב 1 מיום 30.7.2003 מצ"ב ומסומן ע/18. העתק תגובת המשיב 2 לפניית עיתון "הארץ", אשר תוכנו הובא לעיל, מצ"ב ומסומן ע/19.

72. ביום 3.8.2003 פנתה עו"ד עמר מטעם העותרת לגב' שלומית רובין, מבקרת עיריית ירושלים, וצירפה לפנייתה את המכתב, שנשלח לשרת החינוך ולמנכ"ל המשרד ביום 22.7.2003. במכתבה ציינה עו"ד עמר, כי בתי הספר נשוא הפנייה הם בתי ספר של החינוך המוכר שאינו רשמי, הנתונים לסמכותו של האגף לחינוך חרדי בעיריית ירושלים. העתק הפנייה מיום 3.8.2003 מצ"ב ומסומן ע/20.

73. ביום 7.8.2003 פנתה עו"ד עמר אל מנכ"ל המשיב 1, וציינה בפניה, כי לוח הזמנים, שנקבע לבחינת נושא הפלייתן של תלמידות מזרחיות על ידי הוועדה (שעל הקמתה נודע מתגובת דוברות המשיב 1 מיום 30.7.2003 (נספח ע/18 לעיל), אינו ריאלי נוכח מועדה הקרב של

תחילת שנת הלימודים. בפנייה זו התבקשה גב' תירוש לטפל בדחיפות בעניינה של התלמידה המסוימת.

העתק הפנייה מיום 7.8.2003 מצ"ב ומסומן ע/21.

74. ביום 12.8.2003 התקבלה תשובתה של גב' ציפי ויינברג, עוזרת מנכ"ל משרד החינוך. בתשובתה מסרה גב' ויינברג, כי הפנייה הועברה אל גב' לבנה אברמוביץ', מנהלת האגף לחינוך מוכר, שאינו רשמי.

העתק תשובתה של גב' ויינברג מיום 12.8.2003 מצ"ב ומסומן ע/22.

75. ביום 17.8.2003 התקבלה תשובתה של גב' שלומית רובין, מבקרת עיריית ירושלים. בתשובתה מסרה גב' רובין, כי נושא הפלייתן של תלמידות מזרחיות נמצא כמעט באופן קבוע על שולחנה, וביקשה את עו"ד עמר להוסיף ולכתב אותה בפניותיה בנושא זה. גב' רובין ציינה כי בדו"ח בשנת 1999 הובא מקרה של חשש לאפלייה על רקע עדתי בקבלה לסמינרים, וציינה כי עניין זה יעלה אף בדו"ח לשנת 2002, שעתיד היה לצאת.

העתק מכתבה של גב' רובין מיום 17.8.2003 מצ"ב ומסומן ע/23.

76. ביום 30.9.2003 פנתה עו"ד הדס תגרי מהאגודה לזכויות האזרח אל גב' ציפי ויינברג, עוזרת מנכ"ל המשיב 1, וציינה, כי טרם נתקבלה תשובה באשר לבדיקות, שנטען כי המשיב 1 מקיים, הן באשר לתלמידה המסוימת והן באשר למדיניות הכללית לעניין קבלתן של בנות מזרחיות לסמינרים.

העתק פנייתה של עו"ד תגרי מיום 30.9.2003 מצ"ב ומסומן ע/24.

77. ביום 2.11.2003 פנתה עו"ד תגרי פעם נוספת אל גב' ויינברג, וציינה כי פנייתה מיום 30.9.2003 טרם נענתה.

העתק הפנייה מיום 2.11.2003 מצ"ב ומסומן ע/25.

78. ביום 25.11.2003 נתקבל מכתבו של ח"כ אילן שלגי (הנושא את התאריך 2.11.2003), אליו צורפה תגובתה של שרת החינוך דאז לפנייתו אליה בעניין הפליית תלמידות מזרחיות. בתגובתה של שרת החינוך, הנושאת את התאריך 21.9.2003, נכתב, כי בהנחיית מנכ"ל המשיב 1 הוקמו שתי ועדות לבדיקת סוגיית האפליה של תלמידות מזרחיות, וכי טרם הוגשו מסקנות הוועדות.

העתק מכתבו של ח"כ אילן שלגי מיום 2.11.2003 מצ"ב ומסומן ע/26.

העתק תשובת שרת החינוך מיום 21.9.2003 מצ"ב ומסומן ע/27.

79. ביום 3.11.2004 השיבה גב' לבנה אברמוביץ, מנהלת אגף בכיר לחינוך מוכר שאינו רשמי במשרד החינוך, לפניית אליה, ומסרה תשובה כללית לגבי התלמידה המסוימת. כמו כן ציינה גב' אברמוביץ, כי שאלת הפלייתן של תלמידות מזרחיות נמצאת בבדיקה.
מכתבה של גב' אברמוביץ מיום 3.11.2004 מצ"ב ומסומן ע/28.
80. ביום 4.11.2003 פנתה עו"ד הדס תגרי אל גב' לבנה אברמוביץ. בנוסף להתייחסות לתשובות הבלתי מספקות שנתקבלו בקשר לתלמידה המסוימת, נשאלה גב' אברמוביץ בפניה זו מיהו הגורם, הבודק את שאלת הפלייתן של תלמידות מזרחיות, ומתי צפויה השלמת הבדיקה.
העתק הפנייה מיום 4.11.2003 מצ"ב ומסומן ע/29.
81. ביום 16.11.2003 השיבה גב' אברמוביץ לפנייה הנ"ל בשלל טענות עובדתיות בעניינה של התלמידה ולימודיה. כמו כן ציינה גב' אברמוביץ, כי הוקמה ועדה לבדיקת שאלת האפליה על רקע עדתי, וכי הוועדה טרם סיימה את עבודתה.
העתק מכתבה של גב' אברמוביץ מיום 16.11.2003 מצ"ב ומסומן ע/30.
82. בהמשך הועבר לידי העותרת מכתבה של מנכ"ל המשיב 1, גב' רונית תירוש, לח"כ אילן שלגי מיום 30.12.2003. במכתב זה נטען, כי שתי ועדות הוקמו במשיב 1 על מנת לבדוק את תופעת האפליה בחינוך המוכר שאינו רשמי, והגיעו למסקנה, כי לא קיימת אפליה על בסיס מוצא עדתי.
העתק מכתבה של גב' תירוש מיום 30.12.2003 מצ"ב ומסומן ע/31.
83. ביום 29.1.2004 פנתה עו"ד תגרי אל עו"ד מיכל סגל, עוזרת ראשית ליועצת המשפטית במשרד החינוך. בפניה זו התבקשה פעם נוספת התייחסות לעניינה של התלמידה המסוימת. כמו כן נתבקשו פרטים לגבי מסקנות הוועדות, אליהן התייחסו גב' אברמוביץ וגב' תירוש במכתביהן.
העתק פנייתה של עו"ד תגרי מיום 29.1.2004 מצ"ב ומסומן ע/32.
84. **רק ביום 4.5.04**, לאחר פניות חוזרות ונשנות של העותרת, העבירה גב' יפה שושן מלשכתה של מנכ"ל המשיב 1 לעותרת את דו"ח אברמוביץ. ביום 17.5.04 העבירה את דו"ח גרינפלד.
העתק מכתביה של גב' שושן מיום 4.5.04 ומיום 17.5.04 מצ"ב ומסומנים בהתאמה ע/33, ע/34.
85. ביום 21.6.2004 פנתה הח"מ אל עו"ד מיכל סגל, והעלתה בפני את השגותיה אודות מסקנות הוועדות, שבדקו את הנושא, כמפורט לעיל. בפנייתה, חזרה הח"מ על דרישת העותרת, כי

תתקיים בדיקה מערכתית של תלונותיה, בדבר קיומה של מכסה לקבלת תלמידים ספרדיים לחינוך החרדי המוכר שאינו רשמי. כמו כן ביקשה לדעת, אם המלצות ועדת גרינפלד אומצו, ואם קיימת כוונה ליישמן. בנוסף, דרשה הח"מ שוב בדיקה של עניינה הפרטני של התלמידה. העתק מכתבה של הח"מ מיום 21.6.2004 מצ"ב ומסומן ע/35.

86. בתשובתה מיום 30.6.2004 ציינה עו"ד סגל, כי אין באפשרותה להתחייב על קבלתה של התלמידה לבית הספר, שכן מדובר במוסד חינוך מוכר שאינו רשמי, אשר נהנה מאוטונומיה בקבלת תלמידיו. כמו כן ציינה עו"ד סגל, כי המשיב 1 ישוב ויבחן את הקריטריונים לקבלת תלמידות לסמינר, כמו גם לכל מוסד חרדי אחר, שלגביו תעלה טענה דומה. עוד ציינה עו"ד סגל, כי תעדכן את הח"מ בממצאי הבדיקה. העתק תשובתה של עו"ד סגל מיום 30.6.2004 מצ"ב ומסומן ע/36.

87. ביום 24.8.2004 פנתה הח"מ אל עו"ד סגל וציינה בפניה, כי חרף חלוף הזמן, טרם שלחה עו"ד סגל את העדכון המובטח בדבר בדיקה בנושא קיום מכסות לקבלת תלמידות לסמינרים. העתק פנייתה של הח"מ מיום 24.8.2004 מצ"ב ומסומן ע/37.

88. ביום 22.9.2004, ביום 24.11.2004 וביום 9.1.2005 שלחה הח"מ תזכורות נוספות לעו"ד סגל. העתקי שלוש התזכורות מיום 22.9.2004, 24.11.2004, 9.1.2005 מצ"ב ומסומנים בהתאמה ע/38, ע/39, ע/40.

89. עד עצם היום הזה, על אף הפניות החוזרות והנשנות, לא נתקבלה כל תשובה.

הטיעון המשפטי

90. במהלך השנים הגיעו למשיבים תלונות לא מעטות של הורים לתלמידות מזרחיות. חלק מן התלונות טופלו על ידם מחוץ לכותלי בית המשפט וחלקן במסגרת התדיינות בבג"צ או במסגרת בתי המשפט לעניינים מינהליים. למיטב ידיעת העותרת, כל המקרים, שמצאו את דרכם להתדיינות משפטית, הסתכמו בהסדרים על שיבוץ התלמידה הספציפית לבית ספר מסוים (ראו, למשל, בג"צ 6691/00 חברה בניה ואח' נ' עיריית בני ברק ואח' (לא פורסם)). קיומה של האפליה השיטתית בסמינרים אלו וכן מדיניות אי-הפיקוח של המשיבים 1 ו-2 בעניין לא נדונו באופן עקרוני על ידי בתי המשפט.

הזכות לשוויון

91. הזכות לשוויון היא זכות יסוד בשיטת המשפט הישראלית. עם חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו עוגנה הזכות לשוויון במסגרת הזכות לכבוד כזכות על חוקתית (בג"צ 5394/95 הופרט נ' יד ושם, פ"ד מח(3) 353, 360-363). "אכן, אין לך גורם הרסני יותר לחברה מאשר תחושת בניה ובנותיה, כי נוהגים בהם איפה ואיפה. תחושת חוסר השוויון היא מהקשה שבתחושות. היא פוגעת בכוחות המאחדים את החברה. היא פוגעת בזהותו העצמית של האדם" (בג"צ 953/87 פורז נ' ראש עיריית תל-אביב-יפו, פ"ד מב(2) 309, 332). "אחד מתפקידיה המרכזיים של הביקורת השיפוטית על מדיניות הרשות המוסמכת נועדה לבחון האם היא פועלת בשוויון כלפי מגזרי אוכלוסייה שונים" (בג"צ 6671/03 אבו גאנס ואח' נ' משרד החינוך ואח', טרם פורסם (פסקה 12 לפסק הדין).

ראו עוד:

אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות חוקתית (תשנ"ד) 421;
בג"צ 721/94 אל-על נתיבי אויר לישראל נ' דנילוביץ, פ"ד מח(5) 749, 760;
בג"צ 453/94 שדולת הנשים נ' ממשלת ישראל ואח', פ"ד מח(5) 501, 521–522;
ע"א 105/92 ראם מהנדסים קבלנים נ' עיריית נצרת עילית ואח', פ"ד מז(5) 189, 201–203;
בג"צ 1113/99 עדאלה נ' השר לענייני דתות ואח', פ"ד נד(2) 164, 186.

92. ההגנה על השוויון מקבלת משנה חשיבות, כאשר הפגיעה בשוויון כרוכה בהשפלה ופוגעת בכבודו של האדם. בפסיקה נקבע זה מכבר, כי אפליה על רקע קבוצתי, המשדרת מסר לפיו לקבוצה, אליה שייך הפרט המופלה, מיוחס מעמד נחות, היא פגיעה בשוויון הכרוכה בהשפלה ומאששת סטריאוטיפים, הכרוכים במהותו הנחותה, כביכול של המופלה (ראו בג"צ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט (4) 94, 133).

93. באשר לשיטת המכסות על רקע עדתי קבע בית משפט העליון זה מכבר כי "כל אפליה וכל קביעת מכסות על יסוד השיוך העדתי של הילדים... היא בלתי נסבלת ואף בלתי חוקית". (בג"צ 4007/90 בוכניק ואח' נ' שר החינוך והתרבות ואח', תק-על 91(1), 98). אף לאחרונה בבג"צ 9187/02 מרכז לסיוע משפטי וסינגור קהילתי ליוצאי אתיופיה ואח' נ' שרת החינוך (לא פורסם) נקבע, כי שיטת מכסות לתלמידים אתיופים הינה פסולה. בעקבות העתירה בחן היועץ המשפטי לממשלה את הסוגיה וקבע, כי אין מקום לקיומן של מכסות בנושא זה. לאור זאת הורתה מנכ"ל משרד החינוך לבטל את מדיניות המכסות ולהסיר כל מגבלה לקבלת תלמידים אתיופים.

94. כאשר ההפליה היא במימושה של הזכות לחינוך, שהיא זכות יסוד, הרי שהדבר חמור פי כמה. לעניין מעמדה של הזכות לחינוך ראו:

בג"צ 1554/95 עמותת שוחרי גילית נ' שר החינוך התרבות והספורט, פ"ד נ(3) 2, 24 ;
בג"צ 4363/00 ועד פוריה עילית נ' שר החינוך, פ"ד נו(4) 203, 213-215 ;
בג"צ 6973/03 מרציאנו נ' שר האוצר, פ"ד נח(2) 270, 276 ;
בג"צ 2599/00 יתד – עמותה לילדים עם תסמונת דאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834, 841-842 ;
בג"צ 7374/01 פלונים נ' מנכ"לית משרד החינוך, פ"ד נז(6) 529, 545 ;
בג"צ 5108/04 אבו גודה נ' שרת החינוך (טרם פורסם) ;
בג"צ 7351/03 ועד הורים עירוני ראשון-לציון נ' שרת החינוך, התרבות והספורט (טרם פורסם).

95. הזכות לחינוך הוכרה גם באמנות בינלאומיות שונות (ראו למשל: סעיף 26 להצהרה הבינלאומית על זכויות האדם של האו"ם משנת 1948; סעיף 13 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966).

96. אפליה על רקע עדתי בקבלת תלמידים לבית ספר פוגעת בנושיות בזכותם החוקתית לחירות ולכבוד ובזכותם היסודית לחינוך. מבחינה חברתית יש במדיניות המכסות השפלה חוזרת ונשנית של התלמידות המזרחיות החרדיות בבואן להתקבל ללימודים על-יסודיים, המעמיקה את הפערים החברתיים ואת אי השוויון האתני-עדתי הקיים במדינת ישראל. כל זאת, בהסכמה שבשתיקה של המשיבים.

פגיעה בטובת הילדים ובזכויותיהם

97. זכותם של ילדים להנות משוויון במימוש זכויותיהם, ובכלל זה במימוש הזכות לחינוך, עוגנה מפורשות באמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד, אשר אושררה על-ידי מדינת ישראל ביום 4.8.1991. סעיף 1(2) לאמנה קובע, כי "מדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד שבתחום שליטתן, ללא הפליה מכל סוג שהוא, ללא קשר לגזע, צבע, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית או אחרת, מוצא לאומי, אתני או חברתי, רכוש, נכות, לידה או מעמד אחר, בין אם של הילד, בין אם של הוריו או אפטרופסו החוקי" (ההדגשה הוספה – ל'מ'). בהמשך קובע סעיף 2(2) לאמנה, כי המדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה, או ענישה על יסוד מעמד, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד, אפטרופסיו החוקיים או בני משפחתו".

98. על תחולתו והיקפו של סעיף 2 לאמנה עמדה "הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומה בחקיקה בראשות השופטת סביונה רוטלוי" (להלן - ועדת רוטלוי). הוועדה עמדה על החבות המוגברת של רשויות המדינה ליישום עיקרון שוויון, בכל הנוגע לעניינם של ילדים:

"במובחן ממבוגרים, השלכות פגיעתם של ילדים בשל הפלייתם מקיפות ועמוקות יותר לעומת פגיעת ההפליה במבוגרים. זאת הואיל, וילדים נמצאים בתהליך משמעותי ומואץ של התפתחות מגוונת, שבמסגרתו עלולה פגיעה בזכות אחת או יותר מזכויותיהם להביא לכדי פגיעה בהתפתחותם, לעתים באופן בלתי הפיך, ולעתים באופן אשר אחריו שורה של פגיעות בזכויות נוספות שלהם. יתרה מכך, ילדים החשופים להפליה חשופים גם יותר לניצול, להתעללות ולכל פגיעה אלימה בהם, ובריאותם והתפתחותם נמצאות בסיכון גבוה יותר." (ההדגשות במקור ל.מ" (דו"ח הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומה בחקיקה בראשות השופטת סביונה רוטלוי – חלק כללי (מדינת ישראל, משרד המשפטים) 104-103 (להלן - דו"ח ועדת רוטלוי).

העתקי העמודים הרלוונטים מדו"ח רוטלוי מצ"ב ומסומנים ע/41.

99. הוועדה אף קבעה, כי עיקרון איסור ההפליה הינו עיקרון על ומנחה, אשר אותו:

"יש לקרוא אל תוך כל אחת מהוראות האמנה בעת יישומה. זאת, באופן שיישום הוראותיה והענקת זכויות מכוחה ייעשו תמיד באורח שוויוני ובלתי מפלה." (דו"ח ועדת רוטלוי, עמ' 105)

העתק העמוד הרלוונטי מדו"ח רוטלוי מצ"ב ומסומן ע/42.

100. בין השאר חל איסור האפליה הקבועה באמנה גם על סעיפים 28-29 לאמנה הנוגעים לזכותו של הילד לחינוך, על בסיס הזדמנות שווה, ולפיתוח אישיותו, כשרונותיו ויכולותיו השכליים והגופניים עד למיצויים המלא.

101. בית משפט העליון הכיר זה מכבר בחשיבותה של האמנה בדבר זכויות הילד ובאופן שבו עקרונותיה משליכים על רשויות השלטון בישראל.

ראו:

ע"פ 4596/98 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(1) 541;

ע"א 2266/93 פלוני נ' פלוני, פ"ד מט(1) 122;

ע"פ 3112/94 אבו חסן נ' מדינת ישראל, פ"ד נג(1) 422

דני"א 7015/94 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית, פ"ד נ(1) 84;

ע"א 3077/90 פלונית נ' פלוני, פ"ד מט(2) 875;

ע"פ 5224/97 מדינת ישראל נ' שדה אור, פ"ד נב(3) 473;

בג"צ 2898/03 פלונית ואח' נ' בית הדין הגדול, פ"ד נח(2) 550

ובהקשר לפגיעה בזכות לחינוך:

בג"צ 4363/00 ועד פוריה עילית נ' שר החינוך, פ"ד נ(4) 302 (להלן: "ועד פוריה");

בג"צ 2599/00 יתד נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 438;

102. על כן גם לאור האמנה בדבר זכויות הילד יש להבטיח את זכותן של התלמידות ממוצא מזרחי לשוויון ולחינוך על בסיס הזדמנות שווה.

מהותו של בית ספר מוכר שאינו רשמי

103. על פי סעיף 1 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, "מוסד חינוך רשמי" מוגדר כ"מוסד חינוך המוחזק על ידי המדינה, או על ידי רשות חינוך מקומית, או על ידי רשויות חינוך מקומיות אחדות במשותף, או על ידי המדינה ורשות חינוך מקומית, או על ידי המדינה ורשויות חינוך מקומיות במשותף, ואשר השר הכריז עליו, באכרזה שפורסמה ברשומות, שהוא מוסד חינוך רשמי לצורך חוק זה". מוסד חינוך הוא "מוכר", אם הוא מוסד חינוך רשמי, או אם "השר הכריז עליו, באכרזה שפורסמה ברשומות, שהוא מוסד חינוך מוכר לצורך חוק זה".

104. מכאן, שכל מוסד חינוך רשמי הוא גם מוכר, ומוסד חינוך בלתי רשמי, עליו הכריז השר כ"מוכר", הוא מוסד חינוך "מוכר שאינו רשמי".

105. הלכה פסוקה היא, כי בית ספר מוכר שאינו רשמי, על אף היותו יציר המשפט הפרטי, הוא גוף המבצע את עיקר תפקידו על פי דין. ככזה, כפוף הוא לעקרונות המשפט המינהלי והציבורי ולביקורת בית המשפט. בבג"צ ועד פוריה הדגיש בית המשפט, כי בית ספר מוכר שאינו רשמי הוא גוף המאוגד כתאגיד פרטי, אולם:

"ניתנו סמכויות מכוח דיני החינוך להעניק חינוך חובה לתלמידים שהרשות הציבורית אחראית לספקו במסגרת הפונקציה השלטונית שהיא ממלאה. התפקיד הכרוך בכך הוא בעל אופי ציבורי מובהק. הפעלת הסמכויות הכרוכות בביצוע תפקיד זה נובעת מדיני החינוך ומהמדיניות שהרשות המוסמכת מתווה מכוחם. הכפיפות לתנאים בדבר הפעלת תכניות לימוד העונות למטרות החינוך הממלכתי, והכפיפות מכוח החוק למדיניות משרד החינוך בתחומי המינהל והכספים הופכות את המוסד המוכר לגוף המבצע את עיקר תפקידו על-פי דין. במקרים רבים, וגם בענייננו, המוסד המוכר נתמך מכספי מדינה. בביצוע תפקידו כמקנה חינוך חובה לתלמידים כפוף בית הספר לכללי המשפט הציבורי גם בהיותו יציר המשפט הפרטי. לאור זאת כפוף הוא לביקורת בית-המשפט הגבוה לצדק ככל שהדבר נוגע לתפקיד הציבורי שהוא ממלא" (עמ' 226-227).

106. אשר על כן, אף אלמלא קבע המחוקק הוראות מפורטות בדבר חובתם של בתי ספר מוכרים שאינם רשמיים לקיים את עקרון השוויון, היו מחוייבים הם להימנע מאפליה מכוח עקרונות היסוד של השיטה המשפטית ומכוח חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ולפיכך היו המשיבים 1 ו-2 מחוייבים גם כן לפקח ולדאוג לביעורה של האפליה העדתית.

107. כמו כן גם אלמלא היו הוראות מפורטות בדבר חובת המשיב 1 לפקח על מוסד, המקבל תמיכה כספית ממנו, היתה מוטלת עליו חובה מכח כללי המשפט הציבורי להבטיח אי-קיומה של אפליה.

חובתו של מוסד חינוך מוכר שאינו רשמי לקיים את עקרון השוויון

108. אולם, כפי שנראה, המחוקק לא הותיר מקום לספק בדבר תחולת איסור האפליה על מוסדות חינוך אלו. מתוך הכרה בחשיבות הזכות לשוויון ובפגיעה המיוחדת באדם, המופלה לרעה בקבלה למוסד חינוך, קבע המחוקק הסדרים מפורטים הן בדבר חובת השוויון, המוטלת על בתי הספר המוכרים שאינם רשמיים, והן בדבר חובת המשיבים 1 ו-2 להבטיח את קיומה.

109. חוק חינוך ממלכתי קובע את עקרונות היסוד, המונחים בבסיס החינוך הממלכתי במדינת ישראל ומגדיר את מטרותיו. על פי סעיף 2 לחוק:

”מטרות החינוך הממלכתי הן:

(1) לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו...המכבד את הוריו ואת משפחתו, את מורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו;

(2) להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, ולפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת חוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים...

(5) לפתח את אישיות הילד והילדה, את יצירתיותם ואת כשרונותיהם השונים, למיצוי מלוא יכולתם כבני אדם החיים חיים של איכות ושל משמעות...

(8) להעניק שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה, לאפשר להם להתפתח על פי דרכם וליצור אווירה המעודדת את השונה והתומכת בו...”

110. כאשר בית ספר מפלה תלמידים בני עדה מסויימת וקובע מכסות לקבלתם ולרישומם, הוא בוגד בעקרונות ובמטרות, המונחים בבסיס החינוך הממלכתי ובתפקידו המחנך. כפי שיפורט בהמשך, המחוקק הטיל על המשיבים 1 ו-2 את האחריות להבטיח, כי מטרות החינוך הממלכתי ימומשו גם בבתי ספר שאינם רשמיים, והעניק להם מגוון סמכויות וכלים לשם כך.

111. בנוסף, קבע המחוקק בסעיף 5(א) לחוק זכויות התלמיד, התשס”א-2000, כי:

”רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמו, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, או מטעמים של השקפה

פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה: (1) **רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך**; (2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך; (3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך; (4) זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם" [ההדגשה אינה במקור]

112. עוד הרחיק המחוקק וקבע, כי אפליית תלמידים בניגוד לאיסור זה מהווה **עבירה פלילית**, שדינה **מאסר שנה** או קנס (יצויין, כי עוד טרם חקיקת חוק זכויות התלמיד, איסור האפליה עוגן בסעיף 3א' לחוק לימוד חובה; הסעיף בוטל עם חקיקת חוק זכויות התלמיד). כמובנה בסעיף 16(ב) לחוק, איסור האפליה על כל היבטיו **חל גם חל על בתי ספר מוכרים שאינם רשמיים**.

חובות מכוח המשפט הפרטי

113. למעלה מן הצורך יובהר, כי על בית ספר מוכר שאינו רשמי חל אף איסור האפליה מכוח **חוק איסור אפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א-2000**, (להלן: חוק איסור אפליה), החל על מי שעוסק במתן שירות לציבור, בין אם נגבה תשלום עבורו ובין אם לאו, ואף אם הוא אינו פועל למטרות רווח. בית ספר, הנוהג אפליה עדתית ברישום תלמידיו, עובר על האיסור המפורש שבסעיף 3(א) לחוק, להפלות "בהספקת המוצר או השירות הציבורי... מחמת גזע, דת או קבוצה דתית, לאום, ארץ מוצא, מין, נטיה מינית, השקפה, השתייכות מפלגתית, מעמד אישי, הורות או מוגבלות".

114. יפים לעניין חוק איסור אפליה דבריו של השופט אוקון בעת"מ 1320/03 (י-ם) אלקסלסי נ' עירית ביתר עילית ואח' (טרם פורסם) (להלן: "עת"מ אלקסלסי"), בו נדונה עתירה נגד "מוסד פטורי" (בית ספר פרטי, שאינו מוכר, ושהילדים הלומדים בו פטורים מחובת לימוד בבית ספר מוכר). כפי שהבהיר השופט אוקון באותו עניין חובת המדינה לפקח על קיום עקרון השוויון במוסד, הנתמך על-ידי כספי ציבור, נגזרת אף מחוק איסור אפליה.

"חוק איסור הפליה קובע רף ברור המחייב הפעלת אמות מידה שוויוניות ומחילן על גופים פרטיים, לרבות מוסדות חינוך... התחולה של החוק היא הרמטית, ובית הספר כפוף אליה אף בלי שהמדינה משתתפת בתקציבו. משרד החינוך חייב בפיקוח על ביצועה, לפחות במקרים של בתי ספר שהוא משתתף בתקצובם.. חקיקה נוספת, כמו חוק איסור הפליה – עומסת עליו תפקידים נוספים, ואין המשרד יכול לתת פטור למוסדות שאינם מקיימים את דרישותיו של חוק זה." (ההדגשות במקור, פסקה 24)

ובהמשך: "...הפיקוח על השיוויון חייב להתקיים מכוח חוק איסור הפליה..". (פסקה 26)

115. כמו כן מוטלות על רשת בתי הספר "בית יעקב" חובות לפעול בתום לב ובסבירות. אפלייתן של התלמידות המזרחיות בקבלה לבתי ספר מהווה חוסר תום לב ואינה סבירה.

סמכויות המשיב 1 לפיקוח על מוסדות חינוך מוכרים שאינם רשמיים

116. החוק מעניק למשיב 1 מגוון כלים לפיקוח על התנהלות המוסדות המוכרים שאינם רשמיים ועל קיום הוראות החוק בידיהם.
117. סעיף 11 לחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953, שכותרתו "מוסדות חינוך מוכרים לא רשמיים" קובע, כי "השר רשאי לקבוע, בתקנות, סדרים ותנאים להכרזת מוסדות לא רשמיים כמוסדות חינוך מוכרים, להנהגת תכנית היסוד בהם, להנהלתם, לפיקוח עליהם ולתמיכת המדינה בתקציביהם, אם השר יחליט על התמיכה ובמידה שיחליט".
118. בהתאם לסמכות זו הותקנו בשנת 1953 תקנות חינוך ממלכתי (מוסדות מוכרים), תשי"ג-1953 (להלן, "תקנות המוסדות המוכרים"), המסדירות את התנאים להכרזה על בתי ספר כמוסדות מוכרים שאינם רשמיים ואת דרכי הפיקוח עליהם. התקנות מעניקות למשיב 1 סמכויות פיקוח רחבות, ומטילות חובות דיווח משמעותיות על מנהלי בתי הספר.
119. כך, על פי תקנה 5(א) לתקנות, "מנהל מוסד חייב למסור למפקח הממונה על המוסד את כל הידיעות שיבקש ולאפשר לו לפקח במוסדו בהתאם לתקנות אלה...". על פי תקנה 5(ב), "מנהל מוסד ומוריו חייבים לשתף פעולה עם המפקח הממונה על המוסד, להתחשב בעצותיו ולהישמע להוראותיו". בהתאם לסמכות זו, מוסמך המשיב 1 לחייב את מנהלי הסמינרים למסור את כל המידע הדרוש לשם קיום פיקוח אפקטיבי על נהלי הרישום ואופן ביצועו.
120. תקנה 7(א) מסמיכה את השר לפסול מנהלי מוסדות ומורים מטעמים שונים, לרבות טעמים פדגוגיים, טעמים, הקשורים להתנהגות המנהל או המורה, וטעמים, הנוגעים ל"הורדת המוסר". בהתאם לסמכות זו, מוסמך השר להביא להפסקת עבודתו של מנהל או מורה, המקיים מדיניות מפלה וגזענית.
121. תקנה 9 קובעת, כי "השר רשאי לתמוך במוסד מוכר בשיעור הנראה לו לגבי כל מוסד ומוסד". פשיטא, שהשר רשאי להתנות את התמיכה בקיום הוראות החוק המינימאליות בדבר איסור אפליה.
122. אף חוק הפיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969, האוסר על פתיחת בית ספר ללא רשיון והמסדיר את התנאים להענקת רשיון מאת המשיב 1, מעניק למשרד כלים מגוונים ורחבים לפיקוח על התנהלותם של בתי ספר שאינם רשמיים.

123. כך, על פי סעיף 28 לחוק, "שר החינוך והתרבות רשאי לתת לבעל רשיון את ההוראות הדרושות, לדעת השר, להבטיח כי החינוך הניתן בבית הספר יושתת על העקרונות המפורטים בסעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953".
124. על פי סעיף 30 לחוק, מנכ"ל המשיב 1 או מי שמינה לכך "רשאים בכל עת סבירה להיכנס לבית ספר ולחצרו כדי לברר אם קויימו הוראות חוק זה, התקנות לפיו ותנאי הרשיון; ורשאים הם לדרוש מבעל הרשיון או ממנהל בית הספר כל ידיעה הדרושה להם לשם מילוי תפקידם לפי חוק זה".
125. בנוסף, על פי סעיף 32(א) לחוק, "נוכח המנהל הכללי כי בבית הספר הופר איסור האפליה כאמור בסעיף 5 לחוק זכויות התלמיד, התש"ס-2000, רשאי הוא לצוות בכתב על סגירתו, לאחר שדרש מבעל הרשיון בכתב לתקן את הדבר תוך מועד סביר, ולאחר שהזהירו כי אי מילוי דרישה זו יגרור הוצאת תו לסגירת בית הספר".
126. בפרשת ועד פוריה הדגיש בג"צ את חשיבות הפיקוח על קיום סעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי בבתי הספר המוכרים שאינם רשמיים, הן ביחס לתוכנית הלימודים והן ביחס לענייני המינהל. בית המשפט הבהיר:

"יסודות הפיקוח, כפי שמשקפים מהוראה זו [סעיף 28 לחוק – לימ'], נוגעים בראש ובראשונה להבטחת חינוך ברוח העקרונות הערכיים המאפיינים את החינוך הממלכתי. נגזר מכך קיומו של פיקוח באשר לתכניות לימודים. הפיקוח מקיף גם ענייני מינהל, ובכלל זה מינהל כספי, לרבות שיעורי שכר לימוד וגבייתו (עמ' 218)..."

למנכ"ל משרד החינוך סמכות כללית לקבוע מדיניות ונהלים בעניינים פדגוגיים ומינהליים למוסדות חינוך רשמיים מכוח תקנה 3(א) לתקנות חינוך ממלכתי (סדרי הפיקוח), תשי"ז-1956. במקביל לכך, סמכויות הפיקוח שהוקנו לו בחוק הפיקוח נותנות בידי כוח לקבוע מדיניות למוסדות מוכרים שאינם רשמיים בתחומים שונים. נתונה לו סמכות בסעיף 28(א) לחוק הפיקוח להבטיח את קיום עקרונות החינוך הממלכתי בבית הספר המוכר שאינו רשמי. בכלל עקרונות אלה מצוי ערך השוויון, ונגזר ממנו ערך השוויון בחינוך. מטרת החינוך הממלכתי כללו במקור את ערך השוויון, וערך זה פורט אף בתיקון לסעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי משנת תש"ס (חוק חינוך ממלכתי (תיקון מס' 5), תש"ס-2000) כאחד מערכי החינוך, על דרך הדגשתו. "שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה, לאפשר להם להתפתח על פי דרכם וליצור אווירה המעודדת את השונה והתומכת בו"; " (סעיף 8)2 לחוק חינוך ממלכתי). **החלת ערך השוויון בחינוך משתקפת, בין היתר, בחיזוק המגמה ליתן הזדמנויות שוות לתלמידים בחינוך בלא שפערים כלכליים, חברתיים ותרבותיים ינציחו הבדלים משמעותיים בהשכלה ובהכשרה המקצועית הנרכשת.** תכלית הגשמת השוויון בחינוך ובהשכלה הובילה את רשויות החינוך לגיבוש מדיניות הקיימת לאורך שנים, החותרת להגשמת העקרונות האלה: צמצום במידת האפשר של הנטל הכספי המוטל על הורי התלמידים; איסור על התניית רישום תלמיד לבית ספר בתשלום כלשהו; איסור לחייב הורים בתשלומים לשירותים ולתכניות לימוד נוספים אלא אם חפצו בכך

והשוואת כללים אלה במוסדות רשמיים ומוסדות מוכרים שאינם רשמיים כאחד. (ההדגשה הוספה – ל"מ')

127. לאחרונה נדונה כאמור בבית משפט נכבד זה עת"מ אלקסלס, עתירה כנגד "מוסד פטור". בית המשפט עמד שם על חובתו של "מוסד פטור" לקיים את עקרון השוויון ועל חובת המשיב 1 לקבוע כללים ברורים בנוגע לדרכי קבלת התלמידים, שימנעו אפליה ברישום.

"התוצאה היא שבכל מקרה של מוסד פטור, ובוודאי מוסד פטור הנתמך כספית על ידי המשיבה 1 או על ידי רשות אחרת מרשויות המדינה, שומה על המשיבה 1 באמצעות משרד החינוך לקבוע כללים ברורים בנוגע לדרכי קבלת התלמידים. כללים ברורים אלה חייבים לדאוג לכך שיתקיים מנגנון מבוקר שימנע אפליה בקבלת תלמידים. על מנת לבחון את שאלת השוויון, בית הספר חייב להגדיר, בהנחה שמדובר בבית ספר קהילתי, את הקווים המנחים של אותה קהילה בקבלת תלמידים. לא כל קריטריון המשרת את הקהילה יכול לעבור את רף הדרישה של השוויון. לא ניתן להשתמש באפיונים קהילתיים כדי להנהיג אפליה דה-פקטו המבוססת, למשל, על מוצא או גזע. גם לא ניתן להכשיר כל התארגנות קהילתית רק משום שהיא נתפסת על ידי המתארגנים ככזו. הכללים שיונהגו על ידי המשיבה 2 חייבים להביא לכך שניתן יהיה לעקוב אחרי מהלכיו של אותו גוף חינוכי, וכן הם חייבים לוודא שההתארגנות הקהילתית אינה באה על חשבון הילדים באופן שמונע מהם כלים חיוניים הנחוצים לצורך השתלבות בקהילה בכללותה..." (פיסקה 27) (ההדגשות הוספו – ל"מ').

"...אין די בהצהרה הסתמית, לפיה משרד החינוך מוודא שאין אפליה עדתית, כל עוד ההצהרה אינה מלאה במדדים ברורים הקובעים את דרכי הקבלה." (פיסקה 28)

128. דברים אלו, אשר נאמרו ביחס ל"מוסדות פטור", נכונים ביתר שאת בהקשר דנא, כשעסקינן במוסדות מוכרים, לגבם הוסדרה חובת הפיקוח מפורשות בחוק.

סמכויות העירייה לפיקוח על הסדרי רישום במוסדות חינוך מוכרים שאינם רשמיים

129. אף למשיבה 2 סמכויות פיקוח רבות ביחס לסמינרים, ובייחוד ביחס לסדרי הרישום הנהוגים בהם.

130. על פי סעיף 21 לחוק חינוך ממלכתי, "סדרי הרישום, כללי האחריות לביצועו, הכללים שלפיהם ייקבע מוסד חינוך הקרוב למקום מגוריו של תלמיד והתנאים בהם מותר יהיה לרשום תלמיד שלא בהתאם לאמור בסעיף 20 – ייקבעו בתקנות". על פי סעיף 22 לחוק, "כל מוסד חינוך שבו נרשמים תלמידים לפי חוק זה ולפי חוק לימוד חובה, חייב למסור, על פי כללים שנקבעו בתקנות, דין וחשבון על כך לרשות החינוך המקומית שבתחום שיפוטה נמצא המוסד."

131. בהתאם לכך נקבעו תקנות לימוד חובה וחינוך ממלכתי (רישום), התשי"ט-1959, המסדירות את סדרי הרישום לגני ילדים ובתי ספר שהם מוסדות לימוד חובה.

132. כמובהר בתקנה 26 לתקנות, על אף שסעיף ההגדרות בתקנות מדבר אך ורק על בתי ספר וגני ילדים רשמיים, חלקים נכבדים בתקנות הוחלו מפורשות אף על בתי ספר מוכרים שאינם רשמיים.

133. כך, על פי תקנה 26(א) לתקנות, "הרשם הראשי ממונה על ביצוע הרישום בכל בית-ספר מוכר שאינו רשמי ומנהל בית-ספר כזה חייב לקיים את הוראותיו לגבי הרישום". כמובהר בתקנה 2(א), מנהל המחלקה לחינוך ברשות החינוך המקומית הוא הרשם הראשי, וכמודגש בדו"ח ביקורת העירייה (ע/8 לעיל), על אף שהטיפול במוסדות החינוך החרדיים בעיר הועבר בשנת התשנ"ד לאגף לחינוך חרדי, מנהל מחלקת החינוך בעירייה נותר הרשם הראשי, המוסמך להכריע בענייני רישום על פי התקנות (עמ' 705).

134. בנוסף, על פי תקנה 26(ב) לתקנות, הוראות רבות מבין התקנות חלות אף הן על בתי ספר מוכרים שאינם רשמיים, לרבות:

- תקנה 2(ג): הרשם הראשי "אחראי לארגון הרישום ולביצועו בתחום שיפוטה של רשות החינוך המקומית בהתאם לחוק הלימוד לחוק החינוך ולתקנות אלה";
- תקנה 3(ו): "הרישום לבית-ספר קיים ייערך על-ידי מנהל בית-הספר, והוא חייב למלא את הוראותיו של הרשם הראשי לגבי הרישום";
- תקנה 18(א): "רשם (בתקנה 1 מוגדר כמנהל בית ספר או אדם אחר שנתמנה לכך על ידי רשות חינוך מקומית) ימסור לרשות חינוך מקומית באמצעות הרשם הראשי לפי הצורך דין וחשבון על מהלך הרישום".

135. מכאן אנו למדים, כי לרשות המקומית הסמכות לפקח על הסדרי הרישום הנהוגים בבתי הספר המוכרים שאינם רשמיים. הרשם הראשי אחראי לביצוע הרישום בבתי ספר אלה ואחראי להבטיח, כי הרישום מתקיים על פי הוראות חוק לימוד חובה וחוק חינוך ממלכתי. על מנהלי בתי הספר לדווח לרשם אודות מהלך הרישום ולקיים את הוראותיו.

136. בעניין אלקסלסי הנ"ל, עמד בית המשפט אף על חובת המשיבה 2 לפקח על הנעשה בבתי ספר שהם בבחינת "מוסדות פטור" ולהבטיח בפועל את קיום עקרון השוויון. שוב, הדברים שנאמרו שם הם בעלי משנה תוקף במקרה דנן, כאשר עסקינן במוסדות מוכרים:

"...אין המשיבה 2 יכולה לראות עצמה פטורה מהחובה לקבוע כללים לפיקוח על בתי ספר פרטיים בטענה שבכל מקרה עומד לרשות התלמידים הפתרון הראוי, והוא השתלבות בבית ספר ממלכתי מתאים. קיומן של מסגרות שוויוניות אינו יכול להכשיר אפליה במוסדות אחרים. קיומה של מסגרת כללית אינו יכול לחפות על קפריזות ושרירות, אם קיימים כאלה,

במוסדות הנתמכים על ידי המדינה. אלה כאלה כפופים לדרישות השוויון. לא ניתן גם לקבל את עמדת המשיבה 2, לפיה בכל הנוגע לשמירת השוויון במוסדות הפטור "האפשרויות המצויות בידה הן מוגבלות". המשיבה 2 מבססת עמדתה על כך שהסנקציות העומדות לרשותה להפעלה במקרים מסוג זה הן "סנקציות חמורות כגון הפסקת תיקצוב המוסד או הוצאת צו סגירה". לטענתה, חומרת הסנקציות "מצדיקה הרחקה נוספת של הקווים האדומים, על מנת שהפעלת הסנקציות הקשות האמורות תיעשה רק במקרים שחומרתם הולמת את חומרת הסנקציה". יוצא, כי על אף הכרתה של המשיבה 2 בכך ש"גם על מוסדות פטור מוטלות מגבלות, וגם לגביהם יש 'קווים אדומים' אשר אסור להם לחצות", בפועל היא נמנעת מלהשתמש בכלים העומדים לרשותה על מנת להתערב בנעשה במוסדות אלו. בהימנעותה מאכיפתו בפועל של איסור האפליה, חוטאת המשיבה 2 למחויבותה הראשונית להגן על זכותו של כל תלמיד ליחס שוויוני והוגן. קשה להעלות על הדעת סנקציה שתהא חמורה מדי לנוכח המטרה להבטיח הגנה כזו לכל תלמיד ותלמידה בישראל. ודאי שלא ניתן לקבל את הטענה, לפיה הפסקת תקצוב של המוסד בכספי המדינה היא סנקציה חמורה מדי, במקרה של מוסד, שאינו עומד בחובה לנהוג בשוויון כלפי המבקשים להצטרף לשורותיו. (פיסקה 30)

חובת המשיבה 2 להתנות את תמיכתה הכספית במשיבים 3-5 בביעור האפליה

137. זאת ועוד. כמפורט בדו"ח מבקרת העירייה (ע/8), מוסדות חינוך מוכרים שאינם רשמיים נהנים אף מתמיכה כספית מתקציבים עירוניים, בהתאם ל"נוהל מתן תמיכות של רשויות מקומיות" של משרד הפנים (שם, עמ' 738-737).
העתק הנוהל מצ"ב ומסומן ע/43.

138. בהתאם לנוהל זה, גוף המבקש לקבל תמיכה כספית מהעירייה, נדרש להגיש בקשה, אשר נדונה בפני "ועדת תמיכות". כמובהר בסעיף 11 לנוהל, לצורך הדיון בבקשה רשאית הוועדה לדרוש "מכל גוף המבקש תמיכה פרטים או מסמכים נוספים, כפי שיראה לה לצורך הדיון בבקשה". בנוסף, חייב הגוף הנתמך להצהיר בין השאר, כי יעמוד בתנאים, אשר תקבע הרשות המקומית בקשר לתמיכה (סעיף 13(ב) לנוהל), וכי "יאפשר למבקרים ומפקחים מטעם הרשות המקומית או הממשלה לבקר במשרדיו ובמיתקניו ולעיין בספרי החשבונות שלו" (סעיף 13(ז)). כמובהר על ידי מבקרת העירייה:

"לפי הנוהל האמור, תמיכת העירייה תינתן רק כאשר הפעולה הנתמכת היא במסגרת תפקידיה וסמכויותיה, בהתאם לחוקים המסדירים את ענייני השלטון המקומי, והיא תקבע לעצמה מבחנים למתן תמיכות בתחומי פעילותה השונים. על פי כללים אלו, נדרש הגוף הנתמך להתחייב, בין היתר, כי הוא יעמוד בתנאים האחרים שקבעה הרשות המקומית או הממשלה לבקר במשרדיו ובמיתקניו ולעיין בספרי החשבונות שלו...". הרשות המקומית, מבחינתה, נדרשת לקיים פיקוח על מילוי התנאים למתן התמיכה. הפיקוח ידאג לברר, בין היתר, כי 'הגוף מקיים את פעולותיו בהתאם לכללים או תקנים שנקבעו לגופים מסוגו'" (שם).

139. המבקרת ממשיכה וממליצה, כי במסגרת זו תדרוש המשיבה 2 את מימוש עקרון השוויון על ידי מוסדות החינוך המוכרים שאינם רשמיים:

"מתוך הכללים שנקבעו בנוהל מתן תמיכות, מסמכותה ומחובתה של העירייה לקבוע מבחנים ותנאים למתן תמיכה בתחומי פעולתה השונים, לרבות בתחום החינוך. הביקורת ממליצה כי במסגרת זו העירייה תדרוש מן המוסד החינוכי המבקש הקצבה התחייבות למימוש עקרון השוויון בקבלת תלמידים, בצירוף אסמכתה להתחייבות זו (כגון: תבחיני קבלה למוסד)" (שם).

140. פשיטא, שבבואה לשקול מתן תמיכה למשיבים 3-5, על המשיבה 2 לדרוש את המסמכים ואת המידע הדרושים כדי להניח את דעתה, כי המוסדות אינם מקיימים הסדרי רישום וקבלה מפלים, וכי עליה להתנות את תמיכתה בכך, שעקרון השוויון יקויים כנדרש על פי חוק.

חובת הפיקוח – סמכות שבחובה

141. הימנעות המשיבים מהפעלת סמכויות הפיקוח העומדות לרשותן ביחס לסמינרים היא בלתי סבירה בעליל ומהווה הפרה בוטה של חובותיהם על פי דין. כאשר עולה חשש, כי בית ספר מקיים אפליה שיטתית נגד תלמידים מסוימים בשל מוצאם העדתי, אין המשיבים רשאים לבחור, שלא לעשות שימוש בכלים החוקיים העומדים לרשותם לבירור קיומה של התופעה ולביעורה. לצורך העניין, אף אין צורך לדון בשאלה, אם הסמכויות שניתנו למשיבים בהקשר דנא סמכויות שברשות הן או שמא סמכויות שבחובה, שכן:

"סמכות הרשות הופכת לסמכות שבחובה, כאשר הנסיבות העובדתיות הן כאלה שערכי היסוד של השיטה החוקתית והמשפטית שלנו הופכים את אי-הפעלתה של הסמכות לבלתי סבירה באופן היורד לשורשו של עניין."

בג"צ 3094/93 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל ואח', פ"ד מז(5) 421, 404.

וכן:

"בדרך כלל, כשמוקנית לרשות סמכות לפעול, והמחוקק נוקט לשון, על-פיה "רשאית" הרשות לפעול, או כל ביטוי דומה, המראה על הענקת סמכות לפעול, להבדיל מהטלת חובה לפעול, ניתנת לאותה רשות הסמכות להחליט, לאחר ששקלה בעניין, אם לפעול אם לאו. ... לעתים יש מקום לסטות מהנוסח כפשוטו, ולפרש הענקת רשות לפעול כמטילה חובה לפעול. כך הוא, כשעל-פי מטרת החוק, הקובע את הרשות לפעול, ועל-מנת לא לעשות את דבר המחוקק פלסטר או ריק מתוכו, או כדי להימנע מפגיעה שהמחוקק בוודאי לא התכוון אליה, ברור הוא, שהמחוקק הטיל חובה לפעול, אם כי נקט לשון הענקת רשות לפעול בלבד. במקרים

כגון אלה כבר נפסק על-ידי בית-משפט זה, שיש לקרוא רשות לפעול, שהוענקה בחוק, כמטילה, למעשה, חובה לפעול".
בג"צ 335/82 למדן נ' מנהל אגף המכס והבלו, פ"ד לו(4) 785, 788.

ראו עוד לעניין זה: בג"צ 2757/96 אלראי נ' שר הפנים, פ"ד נ(2) 18, 22-21; ע"פ 1152/91 סיקסיק נ' מ"י, פ"ד מו(5) 8, 30.

142. כמתואר לעיל, ישנו חשש כבד בדבר קיומה של אפליה עדתית, המבוססת על שיטת מכסות מפלה אצל המשיבים 3-5. על אף דוחות המורשה לטיפול בתלונות בעיריית ירושלים ודו"ח מבקרת העירייה לא פעלו המשיבים כנדרש לביעור האפליה. ועדות הבדיקה שהוקמו לא דרשו ולא קיבלו את המידע והנתונים, הדרושים לבחינת התופעה, ואף פניותיה הרבות של העותרת למשיבים 1 ו-2 לא הניעו אותם לפקח על נהלי הרישום והקבלה אצל המשיבים 3-5. על אף שמודעים הם זה שנים לתופעה החמורה, לא עשו המשיבים את המוטל עליהם לשם ביעורה.

לאור כל האמור לעיל, בית המשפט הנכבד מתבקש לקבל את העתירה, ולהורות למשיבים כמפורט בתחילתה.

היום, 22 בפברואר, 2006.

לילה מרגלית, עו"ד
ב"כ העותרת